

کاریگهیری پیشگریمانه له زمانی دیبلوماسیدا

"تویژینهوه له باری ههریمی کوردستان"

تریفه عومەر ئەحمەد¹، دانا علی سالح بەرزنجی²

¹ بەشی وەرگیران، کۆلێجی زمان، زانکۆی سلیمانی، سلیمانی، عێراق.
² بەشی زانسته رامیاریهکان، کۆلێجی زانسته رامیاریهکان، زانکۆی سلیمانی، سلیمانی، عێراق.

E-mail: trifa.ahmed@univsul.edu.iq¹, dana.salih@univsul.edu.iq²

پوخته:

تویژینهوه له پهيوهستهگی زمان به بابتهکانی دیکهوه، بهگشتی له دوو تویژی زانستی زمانی کار هکیدا ئەنجامدهدریت، پهيوهستهگی نێوان زمان و سیاسهت و دیبلوماسیهتیش بهگشتی، له زانستی زمانی کوردیدا بهتایبهتی، کهمترین کاری زانستی تیدا ئەنجامدراوه؛ لهم نێوهندهدا زمانی دیبلوماسی که پیکهوهبهندیی زمان و بابتهی دیبلوماسیهته، بابتهیکی تهواو کردهیهوه له لایهن دیبلوماتکارو سیاسهتهدار هکانهوه بۆ مهیهستی لیکنز بیوونهوه کهمکردنهوهی گرفتهکانی لهیهکتینهگهپشتن و ریککهوتنی لایهنهکان و چهندین مهیهستی تر پراکتیکدهکریت، ئەم تویژینهوهیه له سۆنگهی ههستکردن به گرنگی بابتهکه، له گرفتی چۆنیتی کاریگهیری پیشگریمانه له زمانی دیبلوماسیدا شیوازی بهکار هینانی پیشگریمانه له زمانی دیبلوماسی ههریمی کوردستاندا، دهکۆلینهوه. بهو پێیه تویژینهوهکه ههولیکی زانستیه بۆ ئاشنا بوون به چۆنیتی دهسته بهرکردنی زمانی دیبلوماسی بهپێی بنههاکانی پیشگریمانه، که بابتهیکی سیمانتیکی و پراگماتیکیه.

تویژینهوهکه ههولیکی چیکردنی راستی و دروستی گریمانهیهکی دوسهری داوهو راستی گریمانهکهی سهلماندوه، بهجۆرێک کاریگهیری پیشگریمانه دهکۆلینه سهر چۆنیهتی دیزاینکردنی زانیاری پێشوهخته؛ گهر به ئاراستهی بهدیهنانی ئامانجهکانی دیبلوماتکار بیت، ئەوا کاریگهیری ئهرینی دهبیت، پێچهوانهی ئەم ههش راسته، سهبارت به ههریمی کوردستانیش زمانی دیبلوماسی بهرپرسی ههریمی کوردستان، تارادهیه ههلهنجراوی تهکنیکهکانی پیشگریمانه سیمانتیکی و پراگماتیکی نییه، که بنههایهکی بههیزه بۆ دروستکردنی پهيوهندییهکان، بهلکو زمانیکه، کهمترین بنههای پیشگریمانه له ئاراستهکردنی پهيامهکانیادا بهکار هاتوهو زمانیکی ههولیکی و گێرهوه مهیهوه درێژمدانه به پیدانی زانیارییهکان؛ ههر بۆیه لاوازیی زمانی دیبلوماسی پهيوهست به خواستهکانی ههریمی کوردستانهوه، هۆکارێک بووه بۆ لاوازی بوونی پهيوهندییه دیبلوماسیهکان. تویژینهوهکه پشتی به میتۆدی وهسفی – شیکاری بهستوه، به وەرگرتنی "لنتویژینهوه له حالته"ی ههریمی کوردستان، که له پێشهکییهک و دوو بهشی سهرمکی پیکدیت، له بهشی بهکهمد لایهنی تیوریی پیشگریمانه زمانی دیبلوماسی خراوته بهرباس، بهشی دوومهیش بۆ خستنهرووی پێگهی ههریمی کوردستان له کایه دیبلوماسیدا تهرخانکراوهو شیکار بۆ پیشگریمانه نموونهیهک له زمانی دیبلوماسی بهرپرسه فهرمیهکان بهپێی چۆنیتی جۆرهکانی پیشگریمانه کراوه، پاشان ئەنجامهکان بهگۆیهی شیکردنهوهی داتاگان له لاوازیی بهکار هینانی پیشگریمانه خراوتهروو، پوختهکهش ئهوهیه که لاوازیی زمانی دیبلوماسی بهرپرسی کوردستان، هۆکارێک بووه بۆ لاوازی بوونی پهيوهندییه دیبلوماسیهکان، یهکنێک له هۆکارهکانی ئەم لاوازیی پهيوهندییهش بهکار نههینانی پیشگریمانهیه به شیوازیکی کاریگهر.

کلێلهوشهی تویژینهوهکه: دیبلوماسی، زمانی دیبلوماسی، پیشگریمانه، پیشگریمانه پراگماتیکی، ههریمی کوردستان.

الملخص:

يندرج البحث في ارتباط اللغة بالمواضيع الأخرى بشكل عام تحت علم اللغة التطبيقي، والبحوث الأكاديمية التي عالجت ارتباط اللغة بالسياسة والدبلوماسية قليلة بشكل عام، لاسيما في اللغة الكردية فهي نادرة جداً، وفي هذا المجال تعد اللغة الدبلوماسية التي هي نقطة التقاء اللغة بالدبلوماسية، موضوعاً تطبيقياً بحثاً، وتستخدم من قبل الدبلوماسيين والسياسيين من أجل التقارب وحل إشكاليات سوء الفهم، كما تستخدم بغية الوصول للاتفاق ولأغراض أخرى. انطلاقاً من إدراك أهمية الموضوع يدرس هذا البحث كيفية تأثير الافتراض المسبق في اللغة الدبلوماسية، وكيفية استخدامه في اللغة الدبلوماسية في إقليم كوردستان. وبذلك يمثل البحث جهداً أكاديمياً

للتعرف على كيفية اتقان لغة دبلوماسية وفق مبادئ الافتراض المسبق كموضوع في علمي الدلالة والتداولية. حاول البحث التثبت من صحة فرضية ثنائية، وأثبت صحتها، وهي أن أثر الافتراض المسبق يتوقف عموماً على كيفية صياغة المعلومات المسبقة؛ فكلما صيغت باتجاه تحقيق أهداف الدبلوماسي، فسيكون أثره إيجابياً، والعكس صحيح، وفيما يتعلق باللغة الدبلوماسية المستخدمة من قبل صناع القرار في إقليم كردستان، فإنها ليست مستتبطة من تقنيات الافتراض المسبق حسب علمي الدلالة والتداولية، وهي أساس متين لتأسيس العلاقات، بل هي لغة سلبية تتمتع بالحد الأدنى من قواعد الافتراض المسبق في توجيه رسائلها، كما أنها لغة خبرية سرديّة على شكل الاطراد وإعطاء المعلومات وتكرارها؛ ولذلك فإن ضعف اللغة الدبلوماسية كان سبباً لضعف العلاقات الدبلوماسية المرتبطة بمطالب إقليم كردستان. وقد اعتمد البحث على المنهج الوصفي – التحليلي، وأخذ دراسة حالة إقليم كردستان. يتكون البحث من مقدمة ومبحثين، جرى البحث عن الجانب النظري للافتراض المسبق واللغة الدبلوماسية في الأول، وخُصّص الثاني للتطرق إلى موقع إقليم كردستان في المجال الدبلوماسي وتحليل الافتراض المسبق المستخدم في عينة من اللغة الدبلوماسية لصناع القرار الرسميين حسب كيفية الافتراض المسبق المستخدم وكيفيته، ثم عُرضت النتائج وفق تحليل البيانات حول ضعف استخدام الافتراض المسبق. صفوة النتيجة هي أن ضعف اللغة الدبلوماسية لمسؤولي إقليم كردستان كان من أسباب ضعف العلاقات الدبلوماسية، وأحد أسباب ذلك هو عدم استخدام الافتراض المسبق بشكل مؤثر.

الكلمات المفتاحية: الدبلوماسية، اللغة الدبلوماسية، الافتراض المسبق البراجماتي، إقليم كردستان.

Abstract:

Generally, researching the link between language and other topics can be classified under applied linguistics. Few academic articles have studied the connection of language with politics and diplomacy, yet even fewer in Kurdish language. Within this discipline, the diplomatic language, considered as the meeting point of language and diplomacy, is a purely practical subject. It is used by diplomats and politicians for rapprochement and solving problems of misunderstanding and to reach agreement and other purposes. Based on the perceived importance of this subject, this research studies diplomatic language presupposition effects and how it is used in the Kurdistan Region. Thus, this research represents an academic effort at learning how to master diplomatic language according to the bases of presupposition as a subject in the semantic and pragmatic sciences. This research attempted to verify the validity of a binary hypothesis and prove its validity, i.e. the effect of the presupposition generally depends on the formulation of prior information. The more it is formulated towards achieving the objectives of the diplomat, the more its effect will be positive, and vice versa. In relation to the diplomatic language used by decision-makers in the Kurdistan Region, it is not deduced from the presupposition techniques which is a solid basis for establishing relations, but rather a negative language that enjoys the minimum rules of presupposition in directing its messages, as it is a declarative or a narrative language in the form of regularity and the provision and repetition of information.

Therefore, the weakness of the diplomatic language was a reason behind the weakness in diplomatic relations related to the demands of the Kurdistan Region. This research utilizes the descriptive - analytical approach and takes the Kurdistan Region as a case study and it consists of an introduction and two sections. The theoretical aspect of the presupposition and the diplomatic language is researched in the first section, and the second is devoted to addressing the Kurdistan Region's position in the diplomatic field and analyzing the presupposition used in a sample of the diplomatic language for official decision-makers. Then, the results are presented according to an analysis of the data that shows the weakness of presupposition. The main result is that the weakness of the diplomatic language of the Kurdistan Region officials was one of the reasons for the weakness of diplomatic relations which in turn was caused by the ineffective use of presupposition.

بووه بۆ لاوازبوونی په یونډیبه دیپلوماسیبهکان په یوه ست به خواسته‌کانی هه‌ریمی کوردستانه‌وه، هه‌روه‌ک فهاه‌مه‌نبوونی ریفراډوم نمونه‌ی به‌رجه‌سته‌ی ئه‌م لاوازی په یونډیبه‌یه".

میتودی توژینه‌وه

له‌م توژینه‌وه‌یه‌دا میتودی چوښتی به‌کار هینراوه‌وه، بۆ سه‌لماندنی راستی و دروستی گریمانه‌که‌ی، سوود له میتودی وه‌سفی- شیکاری و هرگیراوه، به‌وه‌رگرتی "لنتوژینه‌وه له‌حاله‌ت"ی هه‌ریمی کوردستان.

سنووری توژینه‌وه

سنووری بابته‌یی توژینه‌وه‌که له‌دو بواری گرنه‌گ و زیندووو کاریگه‌ردا خوی ده‌بینته‌وه، که بریتین له "زمانی دیپلوماسی" و "پیشگریمانه"، هه‌ریه‌که له‌م دوو مه‌ودایه‌ش له‌بواری "زانستی دیپلوماسی" و "زانستی زمان" مه‌سه‌رچاوه‌بانگرتوه. سنووری شوینیش بریتیه‌له هه‌ریمی کوردستان وه‌که کیانیکه‌ی فه‌رمی له‌عیراقدا، که پیاوه‌ی تیکه‌له‌یه‌که له "پارادیپلوماسی" و "پروژدیپلوماسی"ی کردوو مه‌ده‌کات. هه‌رچی سنووری کاتییه‌سه‌ستر او مه‌ته‌وه به‌سالانی (۲۰۱۵-۲۰۲۰) به‌په‌نیه‌ی سه‌مپلی گوته‌ی به‌رپه‌رسانی هه‌ریم، وه‌که نمونه، بۆ شیکردنه‌وه له‌ماوه‌یه‌دا و هرگیراوه، که پینج سالی کوتابی پینش توژینه‌وه‌که‌یه‌وه له‌ماوه‌یه‌دا رووداوی گه‌وره‌ی چارنووسه‌ساز له‌هه‌ریم روویداوه؛ دیارترینیان جه‌نگی دژی داعش و ریفراډوم.

توژینه‌وه‌کانی پینشو

هه‌رچه‌نده توژینه‌وه له‌سه‌ر "زمانی دیپلوماسی" و "پیشگریمانه" به‌جیا، وه‌کو دوو په‌سپووری جیاواز زوره، به‌لام له‌سه‌ر گریدانیان به‌یه‌که‌وه و توژینه‌وه له‌کاریگه‌ری دوهمیان له‌سه‌ر شووازی ده‌رپه‌رینی به‌که‌میان له‌رووی تیورییه‌وه زور که‌م و ده‌گه‌مه‌نه، نه‌وه‌شی هه‌یه زورینه‌ی به‌زمانی بیانی، به‌تاییه‌ت ئینگلیزی، نووسراون، به‌لام له‌سه‌ر توژینه‌وه له‌حاله‌تی هه‌ریمی کوردستان -به‌په‌ی زانیاری ئیمه- ئه‌مه به‌که‌م توژینه‌وه‌یه له‌ده‌رگای ئه‌وه‌ بابه‌ته گرنه‌گ ده‌دات و شه‌نوکه‌وی کاریگه‌ری "پیشگریمانه" له‌سه‌ر "زمانی دیپلوماسی" له‌هه‌ریمی کوردستان ده‌کات. دیارترینی ئه‌وه توژینه‌وه‌ناه‌ش که له‌سه‌ر بابه‌ته‌که ئه‌جامه‌راون:

Chen Chen and Lei Yan, A Study of Pragmatic Vagueness in Diplomatic Language from the Perspective of Adaptation Theory, 2017 3rd International Conference on Humanity and Social Science (ICHSS 2017), p. 136. on: <https://tinyurl.com/y5wmeheg>

Han Xiao and LEI LI, Pragmatic approach to determiners in diplomatic language, International Journal of Arts and Social Science, Vol. 3 Issue 3, May-June 2020, pp50-53. On: <https://tinyurl.com/y5rqodyo>

Ahmed Sultan Hussein and Tayseer Bashar Zaidan, A Pragmatic Analysis of Presuppositions in Web- based Political Advertisements (presupposition, advertising, political), Mustansiriyah Journal of Arts, Al-Mustansyriyah University, 2017, Volume , Issue 76, p. 29.

Emad Khalili, Pragmatic Analysis of Political Speech: Analysis of Presuppositions Used in President Rouhani's Speech in 73th Session of the United Nations General Assembly Annual General Debate, International Conference on Research in Behavioral Science & Humanities, Vienna-Austria, 19 October 2018, pp.318-332. On: <https://www.civilica.com/p/70508>

Riva Right Marbun, Tiara Pasaribu, Donna Pasaribu, An Analysis of Presupposition on President Barack Obama's Speech, on: <https://tinyurl.com/y5a2uhss>

پهیکهری توژیڤنهوه

جگهله پښهکی و نهنجام، ناوهروکی توژیڤنهوکه بهسەر دوو بهشدا بهشکراوه، بهشی یهکم تهرخانکراوه بو لایهنی تیوری و تیشکخستنهسەر چیههتی چهکهکان و ناساندنی وردی "زمانی دیپلوماسی" و "پښگریمانته"، هرچی بهشی دوومیشه باس له هریمی کوردستان و شروقهی کاریگری شیوازی بهکارهینانی "پښگریمانته" له "زمانی دیپلوماسی" دا دهکات.

1. پښگریمانتهو زمانی دیپلوماسی: چوارچیوهی تیوری

زمانی دیپلوماسی دهچته چوارچیوهی زانستی زمانی کارهکیهوه، بریتیهله ئهرکی زمان بو دروستکردنی باشترین پهیوهندی لهغیوان ئاخوهر و گوئیگردا. واته بهکار نههینانی قسهی راستهوخو یهکیکه له تایههتهدیههکانی ئاکارو لیزانین، لهریگهی بهکارهینانی ستراتیژی پښوپهناکردن/ المر اوغه و پوزشهینانهوه و گشتاندن و ناوهینان لهغیو چهند شتیکی تردا. (Balogun & Murana, 2018, 67). لیرهدا گرنگی گوزارشتهکانی زمانی دیپلوماسی بو دروستکردنی پاراستنی پهیوهندی باش و گهیاوندی پیام دهردهکویت، بو ئهمهش پیویسته تیشکبخهینهسەر هر یهک له چهکهکانی دیپلوماسی و پښگریمانته¹.

1-1 چیهتی زمانی دیپلوماسی

1-1-1 چهک و پیناسهی زمانی دیپلوماسی

زمانی دیپلوماسی له کایهی سیاست و پهیوهندی نهیوهدهلهتیههکاندا گرنگیهکی زوری هیه و مشومری زانستی زوری لهسەر کراوه (محمد، 1992، 433-435 و الفتاوی، 2006، 110-111)، مرؤف له کردهی پهیوهندی و لهیهکههپشتندا، همولدهات لهریگهی بهکارهینانی یاساو ریساو کوده زمانیههکانهوه، پهیامهکانی به وهرگر بگهیهنت، پهیامهکانیش بهی پی درکینکردن و پهپینبردن و زیرهکی و دونیابینی و سهرنج و خواستی ئاخوهر لهسەر دوو ئاستی واتایی پښکدههینریت، که سیمانتهیک و پراگماتیک، لهم نیوهندا زمانی دیپلوماسی لهسەر بنهمای هر دوو ئاستهکه بهرهمدههینریت.

پسپوران له رههندی جوداو پهیوهست به ئاستهکانی زانستی زمان و بوارهکانی زانستی زمانهوه، زمانی دیپلوماسییان پهسکر دووه، هر وهک بوار ی فونولوزی و فونتهیک، فهرهنگ، همهچهشنی زمانی، شیوازی دهریرین، واتای سیمانتهیکی و پراگماتیکی. بو نمونه پهیوهست به فونتهیک و فونولوزیهوه، گرنگی زمانی دیپلوماسی بهستر اوتهوه به تونی دهنگ و چری و بهزی و نرمی و کورتی و دریزکردنهوهی دهنگهکان هر وهها وهستان و هملویسته ئاوازو میلودی دهریرینهوه (Nick, 2001, 39-40)، که ئهمهش له چوارچیوهی فونولوزیدا به سهر و سهگمیت یان دهنگه ناکهرتیههکان ناودهیریت و وهک بهشیک له پارا زمانی لینههکولرینهوه.

له بوار ی همهچهشنیتی زماندا، که لیکولینهویه له زمان وهک زمانی دایک، زمانی نهتهویه، نیشتمانی، زارو شیوهزارو تیکهکرندی کوود دیگلوسیو... تاد، زمانی دیپلوماسی بریتیه له "بهکارهینانی زمانی دایک، یان زمانی نیشتمانی، که ههمان گروپی بهرفراوانی کومهلانی خهک دهگریتهوه، هر وهکچون له پرووه له نیوهی یهکهمی سهدهی بیستدا، زمانی فهرهسی به زمانیکی گرنگی دیپلوماسی دانهرا" (Nick, 17-18)، لهمشدا گرنگی زمانی دیپلوماسی بو دیپلوماتکار یان نهو کهسهی وهک نوینهریک رادهسپیریت گورینی زارو شیوهزارمهکی لهم شوین بو نهو شوین نییه، بهلکو بهکارهینانی زاریک یان شیوهزاریکی کاریگره لهسەر ئاستی سهرجهم زارمهکانی دیکه، بو نمونه پهیوهست به زمانی کوردی، لهسەر ئاستی هریمی کوردستان، بهی پی بهلگه زانستیههکانی زمان و زانستی زمانی کومهلایهتی، شیوهزاری سلیمانی کراوته پیودانگی زمانی ستاندارد، لهبهرنههش گریماندهکریت بهکارهینانی هم شیوهزاره بهههر دوو چهشنی زمانی ئاخواتن و نووسین به زمانی دیپلوماسی وهسبکریت.

پیناسهیهکی دیکه بو زمانی دیپلوماسی، شیوازو رهوشتی ئاخواتنه که وا له وهرگر دهکات گوئ بو داواکارییهکانی ئاخوهر بگریت، لیرهدا تیبینی و مزیریک بکه له شیکردنهوهی بابتهکهی به شیوازیکی توندی ناسایی، یاخود به فورم و شیوازو ئاکاریکی زانستیانوه دۆستانه، که ههر دوو زمانی زارمهکی و نازارمهکی دهگریتهوه، چ ئهنجامیکی لینههکولرینهوه، ئا لیرهوه جهوهری

¹ نهگهرچی له ناو نیشانهکهدا، زاروهی پښگریمانته بهر له زاروهی زمانی دیپلوماسی هاتوه، بهلام له ناوهروکی توژیڤنهوهکهدا، وهها به پیویست و گرنگزانرا، بهی پی ریزبهندییهکی زانستی و لوجیکی، چهیهتی چهکهکان بهخیرنهوه، بهجوریک چهکه بهرابی و بنهماییهکه بگریته سهرهتا بو تیگهپشتن له چهکه مهسندارهکه، هر ئهمهش هوکاری نهوه بو، که خوینهری هم توژیڤنهویه به چهیهتی زمانی دیپلوماسی ناشناکهین، دواتر پښگریمانته وهک ستراتیژیکی زمانی دیپلوماسی بناسین.

ديپلوماسيهت دهردهكهويت، بويه پسپوراني بواري ديپلوماسي، به نمونه بالويزو پروفيسوري كرواتي نيك Nick، پيويابه زمان تنها ناميرنكي گواستنهوي زانيارببهمكان نيبه، بهلكو جهوههري ديپلوماسيهته، نهممش بنهماي دستينكردن به پيشهوي ديپلوماسيهتهو لهو راستيبهش تيدهگهين كه بوچي فيرعهونهكاني ميسر، مهنديهكاني رومان و كونسولهمكاني سهدهي ناوهراستي دوبروفينكا، پيوست بوو راهينان لهسر زمان ديپلوماسي بكن، پاشان لهسر لهو بنهمايه فرمازانهمكان پهرومدهبكرين و فيربكرين (Kurbalija & Slavik, 2001, 3)

زمان ديپلوماسي، لهرووي چيبهتي پنهكهاهو كه مرسته زمانهكهيهوه، بهكارهيناني زمانه بو دستهبهركردي نامانجيك دياريكرو، كه پشت به فهرهنگ و كوتي سيمانتيكي و بنهماي پراگماتيكي دههستيت، بهجورنك كاربيگهري خيراو بههيز لهسر ميشك و دهروني و مرگر دهبيت و بههويهوه بهرژوهنديي ناخيور له پيكاني نامانجهكدا دستهبهردهكرت، لهسر نهممش ههنديك له پسپوران، زمان ديپلوماسي به فيشهكنك له پيكاني خالي نامانجا دهچوين، كه هممو كهس لنييتدهكات.

وهك پيشتر ناماژهي بو كرا، پراگماتيكي يهكيكه له ناستهكاني زمان، كه بههويهوه ناخيور دهوانتيت ديپلوماسيانه پيامهكهي بگهيهنيت، لهم تويزينهويهيدا شيمانهي نهوه دهكهين، كه بابهتي پراگماتيكي پيشگرمانه دهبيته بنهماي زمان ديپلوماسي.

نهوهي پيشتر ناماژهي بو كرا پهسندردي زمان ديپلوماسي بوو پهيوست به بواره هممهچشههكاني زانستي زمانهوه، پاشان به پيوستي دهز انين كوملنيك پيناسهي گشتگيري ديكي زمان ديپلوماسي بخهينروو:

له تويزينهويهيك به ناوي Morphological Characteristics of the Diplomatic Language ودها پيناسهي زمان ديپلوماسي كراوه، كه "سيستمي نهو وشهو ناماژانهيه، خهلكي بو دهربريني بيرو ههستيان بو يهكترتي بهكاريدههينن، ههروهه يهكيكه لهو سيستمانهي زمان مرؤف، كه گروهوپيكي تاييهت له خهلكي بهكاريدههينن و لنييتدهگن، يان وشهگهليكه له جورپيكي تاييهت" (Raluca–Maria TOPALA, 2014, 308).

ههنديكش پينانويه "كروكي زمان ديپلوماسي برتبييله بهكارهيناني زمان به شيوازيك سهربكيشيت بو بنيادنان و پالپشتيكردي نهبايي و گونجان و هاريكاري لهنيوان دهولماندا" (Burhanudee, 2006, 38).

زمان ديپلوماسي زمانيك ريزدارانهي رهنهقدار و هاوسهنگه؛ زمان ديروستكردي دوستايهتي و پاراستي تهبايه، پيوسته هيچ روهكشنيكي دوژمنكارانهو پيكدادان لهخونهكرت، چونكه نركي سهركمي ديپلوماتكار دروستكردي و پاراستي هاوريهتي و دوستايهتيه لهپيناو بهرژوهندي هاوبهش، بويه پيوسته تهناهت لهباري جهنگ و ناكوكيشدا هاوسهنگانهو به وريايهوه وشهكاني بهكاربهينيت، نهو گوزارشانه دهربريت، كه لايههكاني تر نهوروزنينت و ههوليدات بههانهي گونجاو و رازيكهراوه بو ههلويست و رهفاري و لاتهكهي بهينتهوهو له ههلهشهوي و توورهبون دووربهكويهوه.

پيوسته زمان ديپلوماسي ناستيكي بالاي له ريخستن و وردهكاري تيدا بيت؛ چونكه زمان ديپلوماسي هيزيكي تاييهت و سهنگيني له پهيوهنديه نيودهولتهتيهكاندا ههيه، ههس نهو زمانه شيوازي بهكارهيناني و ناستي پابهندبون به ريساكانيهوه، دهبنه هوكاري دامهزراندن و بهردواميدان به پهيوهنديي دروست، يان دروستبوني تهنگزو قهيران و تهناهت جهنگ لهنيوان دهولماندا.

لهگهلهوهي زمان ديپلوماسي جوريكه له زمان فهرمي، له زهيني زوريك له خهلكيدا واهزانت كه پيوسته روون و وردو لوچيكهانهو تهناهت ليزاناه و رهنهقداريش بيت، بهلام له واقيعدا بهو شيويه نيه. ديپلوماتكاران نهلفهي گهياندي و لاتهكانيانن به جبهاني دهرهوه؛ وتار له شويني گشتي پيشكشهدهكهن و وهلامي پرسياي روظنامهنوسان دهنهوه، ههنديجار بارمكه له كاتي گرفته نالوزمكان و ههلويست و دوخه ناجورمكاندا و دهخوازيك كه زانباري ورد يان وهلامي راستهوخو و گوزارشي راستهوخو نهخرتتهوو، بهلكو بو دووركهوتتهوه له نهگهري دروستبوني ههس ناكوكيهكي چاوهروانكرو يان ههس گرزي و نالوزبيهك، پيوسته به وريايي و ليزاناه و لهههمانكاندا سوودههخش، گوزارشت له ههلوستيان بكن. ليرهده نهوان پهنا بو زمانيك نالوز دهبن، چونكه لنييي پراگماتيكي له زمان ديپلوماسيدا گرنگيهكي زوري ههيه (Chen & Yan, 2017, 132).

زورجار ديپلوماتكاران له زمان ديپلوماسيياندا پهنا بو زمانيك ناروون "vague language" دهبن، "نارووني" وهك يهكيك له تاييهتمهنديهكاني زمان ديپلوماسي، چونكه نهو ناروونيه بهشيكي مهرجهكاني زمان ديپلوماسي بهرجهستهدهكات، كه پيوسته زمانيك نهرم و ريزدارانهو گشتينراوو پوخت بيت، بهتاييهت كاتيكي بو دهربريني دهرنهجامي گفتوگويهك، يان

بۆ بەرچاوری و نۆینی زیاتر، چەند نموونەییەکی بەکارهێنانی زمانی دیپلۆماسی و واتا راستەوخۆ و شاراوەکانیان، لە خشتەیی ژمارە (1) دا دەخەینەرۆو.

خشتەیی ژمارە (1) هەندیک زاراوی زمانی دیپلۆماسی و واتا راستەوخۆ و شاراوەکانیان

پەیام	واتای راستەوخۆ	واتای شاراوە
دەستیۆمردان:	حوکومەتی وڵاتەکەم ناتوانیت لە بەرانبەر دەستەوسان بوەستیت.	حوکومەتی وڵاتەکەم بە شێوەیەکی کردیی دەستیۆمردان دەکات لە
گوزارشتکردن لە هەلۆیستی دەوڵەت سەبارەت بە پرسنیک، بە شێوازیکی توند:	بەراستی حوکومەتی وڵاتەکەم بە دلەراوکییەکی توندووە دەر و انیتە....	ئەو بابەتە لەو پرسانەییە، کە دەوڵەتەکە دەیهوێت هەلۆیستیکی توندی لە بەرانبەر بگرتەبەر.
تیکچوونی پەيوەندیی سیاسی:	حوکومەتی وڵاتەکەم ریگەنادات بە.....	پەيوەندییەکان بەکردهی تیچوون، ئەگەر بارەکە بەمشێویە بەردەوام بێت، ئەوا سەردەکشیت بۆ پچرانی پەيوەندییە دیپلۆماسییەکان.
هەر شەهە سەربازی و ئاگادارنەهە کۆتایی بە زمانیکی نەرم:	حوکومەتی وڵاتەکەم ئەو کارە بە کاریکی نادۆستانە دادەنیت، حوکومەتەکەم داوی و ئەلامیک دەکات لەپیش کاژیر دەی سەر لەئێوارەیی .../.../...	هەر شەهەکردن گوزارشتکردن لە ئاگادارنەهە کۆتایی سەبارەت بە ناکۆکییەکی ئەوتۆ.

سەرچاوه: شباظ، 1998، ص 169، العباسي، 2012، ص 185.

بە دیدی ئێمە زمانی دیپلۆماسی بریتییە لەو چەمکانەیی، کە لایەنیک؛ یەکیەکی نیوخۆیی یان نیو دەوڵەتی، یان دیپلۆماتیکاریک، بە گوتە، یان نووسینیکی ستانداردو پروا تارا دەیهک ئالۆز، ئاراستەیی لایەنیک، یان چەند لایەنیکیی فەرمی یان نافەرمی، نیوخۆیی یان دەر مکی دەکات، بە شێوەیەکی کە لایەنی وەرگر بتوانیت خویندەهەیی بۆ بکات.

لێرەدا مەبەستی ئەم زمانە گەیانندی دیدو پەیام و نامەیی؛ جا لە کۆبوونەهەیی فەرمی یان نافەرمیدا بێت، بە نووسراو بێت یان وتار بێت، لە میدیا و سۆشیاڵ میدیاو ئاراستە بکریت، یاخود لەرێی گۆفار و رۆژنامە، یان لە کۆنگرەیی رۆژنامەوانی و... هتد. هەر و هە دەکریت لەکاتی ئاشتییدا ئاراستە بکریت و پەیمای ریزو خوشەویستی و تەبایی و برایەتی و هاریکاری هەلگر تینیت، هەموکچۆن دەکریت لە کاتی گرژی و ئالۆزی و ناکۆکی و مەلانییدا ئاراستە بکریت و پەیمای توندو هەر شەهە لەخۆ بگریت. هەندیکجار ئەم زمانە لە ناستی لوتکەدا بەکار دیت و کاریگەری زۆری دەیت، جاری واش هەییە وەکو ریکاریکی پرتۆکۆلی سەردەکریت و کاریگەرییەکی لە بازەهەیی رۆتینی تیناپەریت. جاری وا هەییە بەکار هینەری ئەم زمانە پەیمەکی ئاراستەیی ناوخۆ دەکات، جا دەزگای فەرمی مەبەستی بێت یان نافەرمی و جەماوەری، هەندیکجار پەیمەکی ئاراستەیی دەر مە دەکات، جا لە ناستی فەرمی بێت یان جەماوەری. هەندیکجاری دیکەش بەکار هینەری ئەم زمانە دەیهوێت لە هەمانکاتدا پەیمەکی ئاراستەیی ناوخۆ دەر مەش بکات؛ هەر یەکییان بۆ مەبەستیکی دیاریکراو.

لێرەدا گرنگە ئاماژە بەو بەهین، کە زمانی دیپلۆماسی، وردەکاری و ئالۆزی خۆی هەییە، هەم بۆ نێرەو هەم بۆ وەرگر مەشی؛ بەواتایەکی دی، هەر و هە کچۆن گرنگە بەکار هینەری زمانی دیپلۆماسی بە گرنگیەو و شەکانی هەلگر تینیت و ئاراستەیی بکات، بە هەمان ئەندازەش گرنگە ئەو ئەو و لایەنی زمانەکی ئاراستەکراو بەوردی و وریایی لیکدانەو بۆ پەیمەکی بکات.

١-٢-١ تاييه تمه ندييه كانى زمانى ديبلوماسى

بهر لهوى بچينه سمر باسى تاييه تمه ندييه كان، باشر وايه نامازه بهوه بكين، كه گوتار له بوارى ديبلوماسيه تى نيوده وله تيدا له چوار بهش بيكدت (Pokhrel, 2020, 186):

يه كه م/ ده سپيكردن به سلاو: واته ناوهينانى پلهر پوتى ناماده بووان به پيشبه ندييه كى ديار يكارو، كه هه نديكجار، نه گهر به شدار بووان كه م بوون، ناويش ده هينريت. بو نمونه: بهريز جهناى سهر و كوه زيوان، بهريز وه زيوى بهر گرى...

دووم/ ستاييش و ده برينى ريزو سهر سامى به لايه نى ميواندار (پيشه كى): بو نمونه جو ريك له پيا هلدان و ستاييش بو سهر و ك يان نوينه و گهل و لاتي خانه خوئ، كه چهندين وشه ي جوانى وهك: بهريز، برايانه، دوستانه، راستگو يانه، خوشحالى، شهر هه مند، ميواندارى و پيشواى گهر مى تيدا بهكار ديت.

سنيهم/ ناوه روك (مهتن)/ گفتوگوى بابته و تهوهره كانى كو بوونه وه: ليره دا له پيناو چيكردى ههستيكي هاوبهش و گياني هاريكاري و هه ماههنگى، تيشكه خريته سهر نالينگار و ههره شو گرفته هاوبه شه كان، كاره هاوبه شه كان، كاروبارى گشتى و تاييه ته كان، وهك تيرو و پها- درمه كان و كوچى ناياسايى و پيسبوونى زينگه و چهكى نه تومى و.. هتد. ههروه ها زياتر به شيواى "كو" قسه دهكرت، بو دروستبوونى ههست و راي هاوبهش. ليره دا ديبلوماسيه تى كلاسيكى له باشرين بار يدايه، كاتيك گوزارشت و وشه گه ليك بهكار دين، كه هه لگري واتاي جوان و سهنگين به ناراسته ي بهديه انتى نامانجى سهره كين، كه بريتيه له كاراكردى نامانجه هاوبه شه كان له ديبلوماسيه تى نيوده وله تيدا.

چوارهم/ كوتايى: دوا بهشى هه ر وتاريك بريتيه له كوتايى، وا چاوهر و انده كر تى وتاره ديبلوماسيه كان به جه ختر دنه وه له هاريكاري نيوان و لاتان كوتايان پنهينريت.

پشت بهست بهم به شان، نهوهمان بو ده سه لميت، كه زمانى ديبلوماسى هيزى بنيادنانى ناشتى و دروستكردى ناشتى و به هيزكردى ناشتويه. بهو پيه، زمانى ديبلوماسى چهن تاييه تمه ندييه كى سهره كى هه يه، كه پيوسته ره چاو بكرين، ديار ترينيان نه مانن (Burhanudee, 2006, 38):

- جه ختر دنه وه له وهى كه به شيويه كى بنياندر پيوسته بو تريت و دوور كه وتنه وه له وهى كه پيوسته نهو تريت؛
- بيركر دنه وه لهو زمانه ي، وهك هيزيك بو بنيادنان و دروستكردن و به هيزكردى ناشتى بهكار يده هينيت؛
- دوور كه وتنه وه له بهكار هينانى وشه گوزارشتى دوژمنكارانه وه ههستيار و خراب و تيكدهرانه؛
- پهيوه نديكردن به وريايى و ليزاناه و به تاكتيكه وه؛
- گوزارشتكردن له هه لو يست و بيرو و ههستوسوز به ديديكى بنياندرانه.

به گشتى ده تانين بلين له بنه رتدا زمانى ديبلوماسى په يامى ناشتى و تهبايى و ريزى نالوگور كراو ده پاريزيت و خو ي له خو يدا دروستكهرى كه شى دوستايه تى و هاريكاريه، يان لانيكه م ريگر يكردن له دروستبوونى گرژى و نالوزى و تهنگزو قهيران، يان له روودانى جهنگ و پيكدادان.

١-٣-١ ده رخه ره كانى زمانى ديبلوماسى (الأعم، 2018، 120-121)

وي راينه وهى پهيوهست به تاييه تمه ندى زمانى ديبلوماسى باسكرا، زمانى ديبلوماسى به چهندين شيوه، واته به يى گوتاره كهو جو ره كه ي، گوزارشتى ليه ده كر تى؛ ديار ترين ديار يكه ره كانى نه مانن (Xiao & LI, 2020, 50-53):

- جوانى-باييز (التورية/Pun): واتاي زمانه وانى جوانى-باييز نامازه بهو واتا پراگماتيه ده كات كه دروستيكر دووه، وهك هاوييز (homonym)، يان وشه ي فرمواتا (polysemy). بهكار هينانى بهمه بهستى وشه گه ليكه، كه دوو واتا يان زياترى هه بيت، نه مهش مه بهستى كه له پشته وه يه؛ زمان وا لينده كات گوزارشتكهر بيت و گيانيكى گالته ناميزيش له خو بگر تى، ههروه ها وايينده كات خه لكى راز بيكات و واتايه كى قو ليش به دهسته وه ده دات.
- زياده ره وهى (المبالغة/Exaggeration).

- خواستن (الاستعارة/Metaphor): واته وسفکردنی حقیقتیک یان شتیک به شتیک جیاواز له سروشتدا، که خالی لیکچوونیاں ههیت.
 - گالتهپکردن (السخرية/Irony): زور جار وشهیک بؤ نهمه بهکار دیت، که وشهگلیک یان رستهیک بمههست به دژ یان پیچهوانه واقیع بؤ وسفی واقیعکه بهکار دیت بؤ گوزار شتکردن له واتاکه، که جوریکه له رهوانبیژی. بویه گالتهپکردن بهواتای "دژ" و "پیچهوانه" ش دیت.
- کهواته دهنوین بلین زمانی دیلو ماسی مهودایهکی فراوان بؤ دیلوماتکار دهر مخرسینیت، تا بتوانیت پهیمی خوی و ولتهکهی، یان نه لایهههی نه نوینهراپهتی دمکات، به چندين شیوازی کاریگر و سرنجر اکش بگهیمنیت، بهلام لههمانکاتدا پیوسته شارهزای دیوه جیاوازمکانی نه زمانه بیت؛ یهکیش له هیزه شارواکانی زمان بریتیهله پیشگریمانه، که پیوسته هموو دیلوماتکاریک ناشنایهتی پی ههیت بتوانیت به نراستهی گهیمنیت به نامانجهکانی و گهیمنیت پهیمهکانی بهکاریهینیت، با بزانی پشگریمانه چیه، گرنگی چیه.

۱-۲ چیهتی پیشگریمانه

۱-۲-۱ چهک ویناسهی پیشگریمانه

لهنو پاننای فلسفه، زمان کایهکی زیندوی ههژاندنی بیر فیلهسوفان بووه، ههنگ له دیوی ناوههی زمان و ههنگی دیکه له شیوه فورمی زمانان کولیتموه، لهو نیومندهشدا چونتی بیکه مهستی بیر مکان له دووتوی ههلاویر دکردنی فسر ههنگدا بؤ دهر برینی پهیم و مههستیکی دیاریکراو، ههروهها نه پیوهنديیه لهئیوان نامازو نامازو مژکراو ههیه بابهنگلیکی چری نیو مهودای فلسفه بووه، بهجوریک چون له فورمکانی زمانا وینای زانیاریهکان دهکریت، چون پهی به لوجیکی زمان دهریت، ههروهک پیشگریمانه، که له تیرامان و دیزاینی بیرو زانیاریی پشت فورمه زمانیهکانهوه سرچاو هیگرتوه، بابهتیک چری نیو مشومر مکانی فیلهسوفان بووه.

فریگه (1892) بهکم فیلهسوف بووه، له شروفهکردنی نه زانیاریانهی بههوی بیکهاتکانی رستهوه دهگهیمنین، نهوهی خستومتهروو، که ناوه تاییهته ساده لیکدراوهکان ههنگری پیشگریمانه، به واتا نه زانیاریههی له ناواخندا ههنگراوه وادانریت که ههیه راستهقیهیه، بؤ نمونه لای فریگه پیوهنديی نامازو نامازو مژکراو پیوهنديیهکی راستهقیهیه کاتیکی ناویکی وهک کیپلر له رستهیکه (Kepler died in misery) دهر دهریت، نهوا ناوی تاییهتی کیپلر شتیک/ بابهنگ له جیهاندا وهک ههویوهک دیاریدهکات، خؤ نهگه کیپلر له مر اقا نهمردیت، نهوا هیچ لهو راستیه کهمناکاتهوه که کیپلر کهسکه بوونی ههیه، لهکاتیکدا نهگه وانمیت نهوا قسهکمر رستهیکه بیواتای دهر بریوه، نهک هه نهمه بهلکو جهوهی رستهکه بیکهکه، هه بویه نهریکر دنیسی نه راسته نه ههلهیه (Levenson, 1983, 169).

1. Kepler died in misery.

کیپلر له مر اقا مرد.

هه لهتهک نههش فریگه پیوايه چهکه کاتیکانیش بهههمانشیوه ههنگری پیشگریمانه، بؤ نههش پشت به نمونهی (۲) دههستی:

2. After the separation of Schleswig-Holstein from Denmark, Prussia and Austria quarreled

دوای جیاوونهوهی شلیسویگ-هولشتاین له دانیمارک، کیش ههته نیوان بروسیواو نههساوه.

حقیقهتی کات لیرهدا بریتیهله کاتی جیاوونهوهی شلیسویگ-هولشتاین له دانیمارک، کهواته لهم رووداوهدا (کات) نک بوونی ههیه، هموو کاتیک حقیقهتیک له خویدا ههنگرتوه، بههمنیه فریگه له سی خالدا سنوور بهنديیهک بؤ گریمانهی پیشینه جیاوهکاتهوه (ههمن سرچاوه، 70):

١. فریزی ئاماژیهی و فریزی کاتی، هه‌لگری ئه‌و راستیه‌ن که ئاماژیهی بۆ ده‌کهن.

٢. رسته‌ی ئه‌ری و له هه‌مانکات نه‌ریکر دنه‌کشی هه‌مان راستی ده‌گه‌یه‌نیت.

٣. دهر برینی رسته‌یه‌ک ره‌نگه نه راست نه هه‌له بیت، به‌لام پێشگریمانه‌که‌ی پێویسته راست یان رازیکرانه بیت.

راسل له چوار چیه‌ی ئیۆری په‌سنی/ وه‌سفیدا، ره‌خنه‌ی له بۆچونه‌که‌ی فریگه گرت، بۆ ئه‌مه‌ش هه‌ردوو (ناوی تاییه‌تی و وه‌سفی) له‌یه‌کجیا کردوه، ناوبراو پێیوایه مهرج نییه له هه‌موو کاتیکدا ناویکی تاییه‌ت بۆ واقع بگه‌رێته‌وه، یاخود مهرج نییه هه‌میشه رسته‌ی دهر براروه‌کان دهر هاویشه‌ی جیهانی راستی و راسته‌قینه بن، به‌لکو ده‌شیت تنه‌ها وه‌سفیک بیت، بۆ نمونه چه‌ندین نمونه‌ی خه‌یالنامیز هه‌یه، روژانه دهر دهر برین، که تنه‌ها به‌ر هه‌مه‌په‌نراوی ئه‌ندیشه‌ی خه‌یال، نه‌ک جیهانی راسته‌قینه، هه‌روه‌ک رسته‌ی (٣) نمونه‌ی ئه‌و جووره رسته‌ن.

٣. خیه‌وه‌که/ دیوه‌که/ شته‌که فراندی.

هه‌ریه‌ک له ناوه‌کانی (خێو/ دیو/ شته‌که) جگه‌له وه‌سفیک له واقعیدا هه‌چ ئاماژ بۆکراویکی حه‌قیقی نییه‌و زانیاریه‌که‌ی راسته‌قینه ناخه‌نه سه‌ر زانیاریه‌کانی وه‌رگر.

راسل بۆ باشتر تێگه‌یه‌شتن نمونه‌ی فریزی ناوی (پاشای فه‌رنسا) ده‌هه‌ینته‌وه، ئه‌و له‌مباریه‌وه ده‌لێت ره‌نگه هه‌چ که‌سێک به ناوی پاشای فه‌رنساوه نه‌بیت، چونکه فریزه‌که تنه‌ها وینه‌یه‌کی زمانیه‌ی وه‌سفی ناویک ده‌کات، ئه‌م راستیه‌ش له‌وه ده‌یت، که کاتیک راسل له سالی (١٩٠٥) توێژینه‌وه‌که‌ی سه‌بارت به (دهر باره‌ی گه‌رانه‌وه) ده‌نوسیت، فه‌رنسا هه‌چ پاشایه‌کی نه‌بووه، بۆیه راسل پێیوایه ئه‌گه‌ر فریزه‌که به رسته‌یه‌کی وه‌ک (پاشای فه‌رنسا سه‌ری رووتاوویه). به‌رجه‌سته‌یه‌که‌ی، ئه‌وا جگه‌له وه‌سفیک هه‌چی دیکه نییه (محمود، ٢٠٠٩، ٤٥)، لێر شه‌وه باس له نرخه راسته‌قینه‌ی رسته‌که ده‌کات که زمانه‌وه‌کان به جوړیکه دیکه‌ی پێشگریمانه ناوی ده‌بن، هه‌روه‌ک پێشگریمانه‌ی سیمانتیکی.

"جوړج یۆل Yale" (1996) له پێناسه‌ی پێشگریمانه‌دا ده‌لێت: "شته‌که، که ناخیه‌وه پێش ئه‌وه‌ی وشه‌یه‌ک بلێت گریمانه‌ی هه‌بوونی ده‌کات" (p.25)، یان پێشگریمانه بریتیه "له زانیاری سهربارکراوی شاروه له وته‌دا" (الوحده، 2016، 45)، به‌پێی ئه‌م پێناسه‌یه رسته‌کان پێشگریمانه‌یان نییه، به‌لکو دۆخیک یان باریکه، که ناخیه‌وه له باره‌ی زانیاری گۆیگره‌وه گریمانه‌ی ده‌کات، چونکه ناخیه‌وه گریمانه‌ی بوونی زه‌مینه‌یه‌کی هاوبه‌ش Common Ground له زانیاری له‌نیوان خۆی و گۆیگرانیدا ده‌کات.

به‌مپێیه پێشگریمانه بریتیه له گریمانه‌کردنی زه‌مینه‌یه‌کی هاوبه‌ش، که له کاتی په‌یوه‌ندیدا وه‌ک شتیکی براره‌وه وه‌ر یانده‌گرین. پێشگریمانه چه‌ند تاییه‌تمه‌ندییه‌کی هه‌یه: خالی ده‌ستپێکه؛ قابیلی تاکیکردنه‌وه یان سه‌لماندن نییه؛ ئه‌مه وێرای ئه‌وه‌ی ناراسته‌وخۆ کاربگه‌ره (Hussein & Zaidan, 2017, 29).

پێشگریمانه‌ی پر اگماتیکی، له‌لایه‌ن فه‌یله‌سوف ستالناکه‌ر Stalnaker هه‌ناسینه‌وه ناسینه‌راوه، به‌پێی ناوبراو بۆ شیکردنه‌وه‌ی دهر برارویک به‌شیه‌یه‌کی راستدروست، که راست یان هه‌له‌یه، پێویسته دهر برارویک هه‌یه‌یت، لێر ده‌دا دهر براره‌ی، ئه‌و رسته‌یه‌ی لێوه به‌کۆده‌کریت، که ده‌شیت پێشگریمانه‌ی پر اگماتیکی بیت (El – Samir & Salal, 2014, <https://www.iasj.net/iasj?func=article&id=94292>) بۆ نمونه له دهر برارویکی وه‌ک (ده‌زمانی به‌لێش بۆ ریفه‌راندۆمه‌که هه‌ر ئه‌م ئه‌نجامه‌ی ده‌یت). په‌یوه‌ست به دهر براره‌ی رسته دهر براره‌وه، زانیاریه‌که‌ی پێشوخته‌یه دهر براره‌ی نارمزی و گله‌یه‌کردن له‌سه‌ر ئه‌نجامدانی ریفه‌راندۆمه‌که، به‌مپێیه (دهر براره‌ی) وه‌ک مینازمان، به‌مه‌ی په‌یوه‌ندی و له‌یه‌که‌یه‌شته‌یه له به‌کاره‌نیانی پێشگریمانه‌ی پر اگماتیکییدا.

توێژینه‌وه‌ی پێشگریمانه‌ی پر اگماتیکی پشت به سه‌ی ریباز (approaches) ده‌به‌ستیت: یه‌که‌میان پێیوایه ناخیه‌وه په‌یوه‌ست به‌وه دهر براره‌ی که په‌یوه‌ندییه‌که‌ی تیدا ئه‌نجامده‌ریت، پێشگریمانه‌که ده‌کات. دوومه‌یان وه‌ک حاله‌تیکی لێزانانه‌ی جیه‌جیه‌کردنی کرده‌ی قسه‌یه‌ی له پێشگریمانه دهر وانیت. هه‌رچی سنیه‌یه‌یه‌ پێشگریمانه به‌مه‌عریفه‌یه‌کی هاوبه‌شی نیوان ناخیه‌وه و گۆیگر داده‌نیت (Khalili, 2018, 318-332).

ديبلوماتكار به پي ئه زانبار بيانه ي پيشتر و دواتر يش بهر جهسته دهكر يت، هم به پيوهست به دور و بهرو هم و هك تهكنيك ك و هميش به پي پيشينه يه كي هاو به شي دوو - سه ره ي نيو ان قسه كهرو و هر گر به يامه كاني در ده بر يت، نه ماش تويز مر ناچار دهكات پشت به هر سي ريباز كه به سه نيت.

بو نمونه يوسف محمد سهروكي پيشو و تری پر له ماني كوردستان له دیداری سلیمانی (۲۰۱۶)، تنها پيوهست به دور و بهر در بر اوی (۴) بهر هه منه هيناوه، بهلكو و هك مه عرفه يه كي نيو ان قسه كهرو و هر گر ههروها جيهه جيكر دني كر ده يهك، نه خشه ي پيشگر يمانه كه ي دار شووه:

۴. "بهراستی حوكمرانی به كهسانی نه خوینهار ناکریت، چاكسازيش به كهسانی نه خوینهار ناکریت".

به پي بو چووني تايلر Tyler (1987,32) پيشگر يمانه ي پراگماتيكي له هه مانكات به (پيشگر مانه ي در بر اوی) يش ناو ده بر يت، چونكه نه ماش به پي پيشگر يمانه پشت به زانبار يي نازماني Extralinguistic Information ده به سه نيت، كه كار يگهري له سهر و هر گرتن و چو نيتي ليك دانه وه ي در بر اوه كه هه يه، به پي نه ماش بو چوونه و ته كه ي يوسف محمد پيوهست به دور و بهري و ته كه وه، كه هر يهك له لايه نه سياسي هكان و دوخي سياسي كوردستان و ناستي روشنييري سياسي حوكمدار يتي نه ماش ده گر يت وه، پيوهست به ماش پيشگر يمانه ي پراگماتيكي له نمونه ي (۴) دا، بهر جهسته ي نه ماش دهكات كه ده سه لاتي يه كه مي حوكمدار يتي له هر يمي كوردستان نه خوینده وارن و شكستيان له حوكمدار يتيدا هيناوه، نه ماش به هو ي دروسته ي رسته كه وه كه نه ريكردنه كه يه نراوه، و هك راستيه كه ده ريت به گو يي لايه ي پيوه منديدار دا، نه ماش نه گه رچي و هك پيشگر يمانه ي دروسته يي و راسته قينه در اوه به گو يي و هر گردا، به لام له نه ماش پيشگر يمانه كه دا زمانكي ديبلوماتسيانه ي بهر هه منه هيناوه، كه ببينه هو ي كه مر دنه وه ي گر زي و ناكو ي و پيكاني نامانجه كه ي له بهر ده وامبووني پسته كه ي، بهلكو به هو يه ليكر از ان و دور ي و ناكو ي ليكه وتو وه ته وه.

به پي به پيشگر يمانه و هك بابه يتيكي زمان ي له هر دوو ناستي سيمانتيك و پراگماتيكا زانبار يه كي زانراوي پيشينه يه، يا خود نه ماش در بر يمانه كه هه لگري راستيه كن در باره ي جيهان يان شتيك، نه ماش راستيه نه ماش ده بيت راز يكه رانه بيت، نه ماش ره ترواوه، به جو ريك پيوهسته له ناكامدا قسه كهرو گو يگر به هه مان ناست، بينه هه لگري زانبار يه كه، بو يه له ديدي نه ماش وه پيشگر يمانه بهر له هر شت تواناو كار امه يي ناخو مره بو چو نيتي به كار هيناني زمان به جو ريك تواناي بهر هه مه هيناني نه ماش ته كنيكه زمانيه نه ماش هه بيت كه راستي و راسته قينه يهك بو گو يگر ده گو يز نه ماش خو ينه ر و هك هه مان راستي چ به هو ي زمينه ي هاو به شي يان به هو ي چو نيتي نه خشه كيشان و دي زانكر دني كه مر سه ته زمانيه كانه وه بيت، بيگه يه نيته لاي و هر گرو كار يگهري له سهر دروستبكات، نه ماش كار امه يه شي خو ي له خو يدا بهر هه مه هينه يي زمان ي ديبلوماتسيه، به جو ريك نه ماش ديبلوماتكاره ي كار امه يي له به كار هيناني فهر هه نكي زمان ي كوردي و كار يگه ر يي له چو نيتي به كو دكر دني دروسته ي رسته ييدا هه بيت، كه به هو يه راستيه كي زانراو به گو يي بهر امبه ردا بدات، نه ماش له پيشو سپور يه كه يدا كار يگه تر ده بيت، يا خود گه ر ديبلوماتكار به ي به چو نيتي گوزار شتكر دني پيشگر يمانه له چيوه ي جو ركه انيدا بدات، نه ماش ده توانيت و هك تهكنيك ك راهينان له سهر چندين شيوازي پيشگر يمانه ي سيمانتيكي و پراگماتيكي بكات و به هو يه وه كار يگه ر يي له سهر و هر گر به نراسته ي خواسته كاني دروستبكات، ههرو هك دواتر نه ماش له هينانه وه ي نمونه كاندا رافه كراوه و رو نكراو ته وه.

۱-۲-۲- گرنكي پيشگر يمانه

شاره زا بوون له پيشگر يمانه و ره هه نده جياوازه كاني، تنها يار مه نيمان نادات بو نه وه ي له وشو و ته كان تيبه گه ين، بهلكو هاو كار مان ده بيت بو چوونه قوولايي و اتاكانيه وه و ناشنا بوون به و اتاكان ي پشت گو ته و شه كان.

پيشگر يمانه، نهك هر له زمان ي ديبلوماتسيه بايه خي زوري هه يه، بهلكو له زور بواري تر دا گرنكي تايه يتي هه يه و بايه خي بيده ر يت، نه ماش له بواري ليكو ليه وه ي پوليسي و دادو مر يه كاندا سوودي زوري ليده بينر يت (Muhi, 2012, 1-24)، ههروها له بواري خو ينده وه ي ره هه نده جياوازه كاني تيكيستي رومان و چيروك و شيعردا سوودي زوري ليده بينر يت (Oktoma & Mardiyon, 2013, 73-74)، نه ماش و يراي به كار هيناني و هك تهكنيك يكي كار يگه ر يي فيركرن، به تايه يتي له بواري زمان و ريساكانيدا (حلاسي، 2018)، ههرومكچون له بواري ريكلام و بانگه شه ي سياسي يدا به شيويه كي بهر بلاو به كار ده هينر يت (Hussein & Zaidan, 2017, 1-30)، نه ماش و يراي چندين بواري تری و هك شيكاري ره هه نده جياوازه كاني هه والي گو قار و روژ نامه كان، يان له سهر ماله پره نه له كتر و نيه هكان (Guswita & Widodo, 2019, 25-36)، تنه نه ماش له بواري شانوو كو ميدياو شيكر نه وه ي به يامه شار او مكاني گو تاري نراسته كراو له ريگه ي هونه ره وه به شيويه كي گشتي گرنكي پيدراوه (Puksi, 2018, 135—143).

پیشگریمانە وەك تايبەتمەندييەكی زمان بۆ دروستکردنی رایگشتی و کارتیکردنی و ئاراستەکردنیشی بەکار دێت، که زۆر جار بەمەبەست لە لایەن دەوڵەت، یان ھەرمێنیک، یان لە لایەن دیپلۆماتکاران و نوێنەرانمانە، یاخود لە لایەن پارتیک یان کەنالیکی ئاسمانی (Hasta & Marlina, 2018, 61-73)، یان ھەر لایەنێکی ترمە بۆ دروستکردنی پشتیوانی و ھەك بەشیک لە دیپلۆماسییەتی گشتی بەکار دێت. تەنانت ھەندیک توێژینەوہ لەرێگەي خوێندنەوہي پەيامەکانی پیشگریمانەوہ، بەواداچوون بۆ ئاستی پروفیشنالی و بابەتیوونی ھەندیک لە رۆژنامەو رۆژنامەنووسانیش دەکەن و وەکو پێوہریک بۆ ھەلسەنگاندنیان بەکار دێن، بەھۆی خوێندنەوہي گوتاری پشت دارشتی ھەوأل و بابەتەکانی رۆژنامەنووسان و سەلماندنی ئاستی لایەنگیری و بیلابینی و بابەتیوونیان (Bekalu, 2006, 147-172).

خوێندنەوہو بنکۆلکردنی رەھەندو لایەنە جیاوازەکانی گریمانەي پیشگریمانە بەیخێکی گەورەي لە بواری لیتوێژینەوہ لە گوتارو گوتەي سەرکردەکان لەسەر ئاستی ناوخوا یان دەروہ ھەبە، لەو بوارەشدا چەندین توێژینەوہ پیشکەشکراوہ (Khalili, 2018, 318-332).

۱-۲-۳ جۆرەکانی پیشگریمانە

جۆرج یوأل (Gorge Yale) (1996, 27-30) لە کتیبەکیدا (Pragmatics) بەمشوہیە جۆرەکانی پیشگریمانەي پۆلینکردوہ:

پیشگریمانەي ھەبوون (افتراض وجودی Existential Presupposition):

لێرەدا گریمانەکر او مەكە وابەستەبە بوونی ئەو کیانەوہي کہ ئاخوہر ناویدەھێنیت و لە گوزارشتیکدا گریمانەي بوونی دەکات تێیدا. راناوہکانی خاوەنداریتیبی وەك: من، تو،..تاد، سەردەکیشن بۆ گریمانەي پیشوختەي بەھیزی لەم جۆرە. بۆ نمونە: کۆمپانیاکەي تو بەھیزە. پتر لەوہ، ھەموو شیوہ بەکار ھاتووەکان بۆ ناوی ناسراو، بەم جۆرە لە گریمانەي پیشوختە دادەنرین. بۆ نمونە: > سەرۆکی ئەمریکا، کورەکە، گۆفار مەكە <.

واتە کاتیک ئاخوہر دەلێت: "کۆمپانیاکەي تو بەھیزە"، ئەو پیشگریمانەي خستووتەروو کہ تو کۆمپانیات ھەبە.

نەریکردنی نینتیلی پیشگریمانەي ھەبوون، ھەمان پرۆپۆزیشن رستەکە دەگەینیت، بۆ نمونە پیشگریمانەي رستەي (أ) ھەمان نەری پیشگریمانەي رستەي (ب) ە:

ه.أ. حکومت گشت خزمەتگوزارییەکی پیشکەش بە ھاوولاتیان کردوہ.

>> حکومت خزمەتگوزاری پیشکەش بە ھاوولاتیان کردوہ.

ه.ب حکومت چەندین خزمەتگوزاری پیشکەش بە ھاوولاتیان نەکردوہ.

>> حکومت خزمەتگوزاری پیشکەش بە ھاوولاتیان کردوہ.

ه.ب >> ه.أ

پیشگریمانەي راستەقینە (Factive Presupposition):

ئەم چەشنە لە پیشگریمانە بەھۆی چەند کرداریکی وەك (پەشیمانی، زانیان، ھوشیاری، پەبیردن...تاد)، ھەر وەھا ناوہلناوہ ھەستەدەر بەرەکانی وەك (دڵخۆش، خەمناک، ئاسودە...تاد) دەخزیتەروو. بەکار ھێنای ئەم وشانە ئەو پیشگریمانەي دەخاتەروو، کہ ئەوہي دوای ئەو وشانە دین راستین.

٧. ب. پشيمان نيم كه به بهلئ/ نهخير دهنگداوه.

>> دهنگداوه.

>> دهنگداوه به بهلئ يان به نهخير

پيشگريمانه راستهقينه ناتواو، ئه جوړميه له پيشگريمانه، كه به نهريكردي هيزي راستهقينه رستهكه كه مدهكاتوه:

٨. ا. دهمزاني نهوهي زيندانيكرا بيتاوان بوو.

>> زيندانيكراو مكه بيتاوانه.

٨. ب. نازانم/ ناگادار نيم/ دلنيا نيم نهوهي زيندانيكرا بيتاوان بوو.

>> گومانم ههيه بيتاوان بيت.

پروپوزيشني همر دوو رستهكه بريتيهله زيندانيكردي كه سينك.

ج. پيشگريمانه فلههنگي (Lexical Presupposition)

گريمانهيكه كه تييدا ناخيور وا قسهدهكات، كه واتايهكي تر بگهيه نييت به گوينگر، ئه وشانهي بو بهكارديت كه نامازهن بو دستنيكي يهكه مجاري كاريك يان شتيك، يان كوتاييهاتني كاريك يان خوويهك يان شتيك كه پيشتر ههبووه، يان دووبار ههبوونه يان.

له پيشگريمانه فلههنگيدا، وا دهردهكهويت وشهيك واتايهكي باوو واتايهكي دهرنبراي ههيه، ليكدانهوهي واتا باومكه پهيوسته به فيچره سيمانتيكيهكاني وشهكهوه، واتا دهرنبراو مكهش پيشگريمانه فلههنگي دهربراو مكهيه، كه لهسه ناستي پراگماتيكي ليكددرتهوه، بو نمونه واتاي باوي وشهيكه وهك (فيربوون)، له ههولي كه سينك بو زانباري-وهرگرتني باباتيكي دياربيكرنت، واتا دهرنبراو مكهشي كه پيشگريمانهكهيه بريتيهلهوهي ئه كهسه پيشتر ئه شت-بابهتهي نهزانيوه. يان وشه (واز هينان) له رستهيكه وهك (نارين وازي له جگهركيشان هينا)، پيشگريمانهكهي ئهويه، كه ئه پيشتر جگهركيش بووه.

٩. نوباما به سهروكي نهريكا ههلبزيردرايهوه.

>> ئه پيشتريش به سهروكي نهريكا ههلبزيردراوه و يهكه مجاري نييه.

د. پيشگريمانه دروستهيي (Structural Presupposition)

واته گريمانهكردي نهوهي پيكهاتهي رستهيكه دياريكراو بهشيك له دروسته رستهكه پيكدههينييت و گريمانه نهوه دهكرنت كه راسته. ليرهده دهكرنت گوزارشتهكاني پرسباري ومك (كي، كه، چي، چون، لهكوئ، بوچي، چون) بهكاربيت.

١٠. كه سهرداني نهريكات كرد؟

>> سهرداني نهريكاي كردوه.

ئهم چهشنه له پيشگريمانه زورجار بو دانبيانان به راستيهك لهلايهن بهرامبهرموه ياخود بو جهختكر دنهوه له باباتيكي لهلايهن قسهكرموه بهكاردههينرنت.

ه. پيشگريمانه ناراستهقينه (Non-factive Presupposition)

ليردها گريمانه ناواقعيهونو شتيك يان حالهتيك دهكرنت، كه لهري خهون و خهيالهوه دهخريتهروو. ئهم چهشنه له پيشگريمانه بههوي كردارمكاني (خهونبينين، خوزگهخواستن، خهيالكردن، واناندن) دهردمبرنت، ههنديجار كورد ئهم چهشنه دهربرينانه به جوړنيك له خهيالاوي ههژماردهكات.

١١. واماندانا له واشنتونين.

>> له واشنتون نين.

١٢. نهو بانگه شهی نهوه دهکات، که حکومت له قهیراندا نییه.

>> حکومت له قهیراندا نییه.

و. پیشگریمانہی دژواقیع (Counterfactual Presupposition)

نهم چهشنه له پیشگریمانہ نهک تنها بهرجهستهی راستییهکی نادروست دهکات، بهلکو لهگهلنهوهدا دژيان پنجهوانهی راستی و واقیعه، نهمهش بهگشتی لهریگهی (نمگه، خوژگه، بریا) دهردهیریت:

١٣. نهگه زلهیزهکان دؤستی ههریمی کوردستان بوونایه، له کاتی ریفراوندوما پشتیوانیبیان دهکرد.

>> نهمان دؤستی ههریمی کوردستان نين.

بهو جوړه بزمان روونبووه، که پیشگریمانہ چهندين جوړی ههیهو دیبلوماتکار دهوانیت له گهیلاندنی پهیامهکانیدا، بهیپی دؤخه جیوازمکان سوودیان لی وهریگریت.

٢. کاریگری پیشگریمانہ له دیبلوماسیہتی ههریمی کوردستاندا

لهم بهشدا باسیکی ههریمی کوردستان و پیگهکهی له کایهی دیبلوماسیدا دهکین، پاشان نمونهی زمانی دیبلوماسی ههریمی کوردستان دهخهینروو، بو نهوهی شیکاری ناست و جوړ و کاریگری زمانی دیبلوماسی له ههریمی کوردستان بهکین.

١-٢ پیگهی ههریمی کوردستان له کایهی دیبلوماسیدا

ههریمی کوردستان دریزکراوهی خهباتیکی رزگارخوازی میژووی چهندين سألیمه، لهوای راپهیرینی جهماوهری بههاری سالی (١٩٩١) بهرووی رژی بهعسدا، له کیانیکی دفاکتودا بهرجهستهبوو. لهوای داگیرکردنی عیراق له سالی (٢٠٠٣) دهروازیهکی گهوره بو کار و کاری ههریمی کوردستان له بنیاتناوهی عیراق و زیادبوونی رولی له عیراق و ناوچهکه بو والابوو؛ توانی پیگهی خوی له کایهی دیبلوماسیدا برهوپیدات و لهوبارهیهوه چهندين ههنگای گرنگی نا، که توانیویهتی لهریگهیهوه جوړیک له دیبلوماسی پیروهویکات، که به (پارادیبلوماسی) ناودهیریت، (El-Dessouki, 2015. <http://www.feps.edu.ar/publications/nahda/vol13/issue2/Ayman%20desouky.pdf> And Kelly, 2010, 707-771, and Mansour, 2015. <http://www.iraqstudies.com/iraq3.pdf>) لهههمانکاتدا توانیویهتی له ههنديک رووهه پیدای (پروژتو دیبلوماسی) بکات. دیارترینی نهم ههنگاوانه نهمانه بوون (بهرزنجی، ٢٠٢٠، ٣٣٠-٣٣٣):

پهکهم: دروستکردنی فرمانگهی نووسینگهی پهیوهندییهکانی دهرمه له سالی (٢٠٠٦)، که له ناست و پلهی و هزارهتدایه. ههر له ههمان سالدا (٢٠٠٦) فرمانگهی پروژتوکولی حکومتهی ههریمی کوردستان دامهزرا بو ریکخستنی کاری پروژتوکولی و نهمهکیتی سردانی شانده بیانیهکان و مهراسیمهکانی کؤبوونهوهو کؤنفرانسه سیاسییه نیودهولتهتیهکان له ههریم.

دووه: بهستنی چهندين ریکهوتننامهی جوړاوجوړ لهگهل چهندين دهولتهندا لهنیویاندا (کوریای باشوور، نهمانیا، فهرنسا، میرنشین عرهی بهیگر توو، نهمدهن، قهتر، میسر، لوبان، نیران و تورکیا)، نهمه ویرای کؤمپانیا فرمهگزمکان و ریکخراوه نیودهولتهتیهکان. نهم ریکهوتننامه چهندين بواری جیوازی گرتووتهوه، بهتایبهت بازرگانی و گهشتیاری و بیناسازی و ژیرخان و فیرکردن و کشتوکال و گواستنهموه نهوت و گاز. نهمه جگه لهوهی که (ههریمی کوردستان) ههولی داوه، که رولی لهو دانوستانانهدا ههیت، که حکومتهی فیدرال بو بهستنی ریکهوتننامه نیودهولتهتیهکان نهمجامی دهوات.

سینیه: کردنهوهی نووسینگهی نوینهرايهتی له چهندين دهولتهت، که بهووادچوون بو پیدایستییه کولتوری و کومه لایهتی و پهسهندنیهکان دهکین، ههروهها نامانجیان بههیزکردنی پیگهی (ههریمی کوردستان) له بواره سیاسی و کولتوری و

كۆمەلەيىتى و ئابورىيەكانە بە ھەماھەنگى لەگەڵ وەزارەتى دەرەھى عىراقى فېدېرال، بۆ ئەر مەبەستە حوكومەتى ھەرىمى كوردستان نوێنەرایەتییى خۆى لە (۱۳) دەولەتى گرنىگ و كارىگەر كردووەتەوه، و ئىراى يەكئىتتى ئەروروى.

برگەى (چوارەم) لە ماددە (121) دەستوروى عىراقىش بە دەق دەلەيت: "نوسىنگەى تايبەت بە ھەرىم و پارىزگاگان لە بآلۆزخانە نوێردە دىبلۆماسىيەكاندا دەرئىتەوه، بە مەبەستى بەواداچوونى كاروبارى رۆشنىبرى و كۆمەلەيەتى و گەشەپىدان". (دەستوروى ھەمىشەيى عىراق، 2005: ماددە 121/چوارەم)

چوارەم: لەخۆگرتنى و پىشوازيكردنى رىژمىيەكى بەرچاو نووسىنگەو كونسولخانەى دەولەتان، كە رىژمەكە تا مايسى سالى (۲۰۲۰) گەيشتووتە (۳۹) نووسىنگەو كونسولخانە.

پىنجەم: سەردانە فەرمىيەكانى ھەرىمى كوردستان، كە تەنبا لە سالى (۲۰۱۳) نزىكەى (۱۷۵) بەرپرسى بآلای جۆراوجۆرى و لاتان سەردانىان كردووه. دواتر لە دواى جەنگى رىكخراوى "دەولەتى ئىسلامى" (سالى ۲۰۱۴)، ھەرىم گرنىگى زىاترى بەخۆه بىنى، بوو بە شۆتتىك بۆ پىشوازيكردن لە چەندىن بەرپرسى بآلای دەولەتان و رىكخراوه نوێدەولەتتەيەكان. لە بەرانبەردا، بەرپرسانى بآلای ھەرىم لەلایەن سەرۆكى و لاتانەوه پىشوازي گەرميان لىكراوه، بەتايبەت لە كۆشكى سپى لەلایەن (باراك ئوباما) و (دۆنالد ترومپ) سەرۆكانى ئەمەرىكا و كۆشكى ئىلىزى لەلایەن (فرانسۆ ھولاند) و (ساركوزى) سەرۆكانى فەرنسا و كۆشكى كۆمارى توركى لەلایەن (رەجەب تەيب ئەردۆكان) ھو پىشوازييان لىكراوه، لە ھەندىك لەو سەردانەشدا بآلای (ھەرىمى كوردستان) دانراوه گرنىگى مەيدىيى پىدراوه. ئەمەش ئەوەمان پىدەلەيت، كە گرنىگى پىنگەو بايەخى (ھەرىمى كوردستان) روى لە ھەلەكشانەو ئەر و لاتانە لە (ھەرىمى كوردستان) بەرژمەنديان ھەيمو بايەخى زىاترى پىدەدەن، لە بەرانبەرىشدا كرانهوھەيكى دىبلۆماسىيە بۆ (ھەرىمى كوردستان) بە روى جىھاندا.

ھەرىمى كوردستان بەم ھەنگاوانەى ناويەتى توانويەتى بە دىويكدا لەچارچۆھى دەستور و پرۆسەى سياسىيى عىراقدا مامەلە لەگەڵ پرسى دىبلۆماسىيدا بكات و پەيوەندىيەكانى لە خزمەتى كۆى (عىراق) ئەنجامدات، بە دىوھەكى ترىشيدا، ھەولى داوھ جۆرىك لە سەربەخۆيى بۆ خۆى بىچرەيت و لەژىر ھەژمۆون و سانسۆرى بەغدا دەر بچەيت و خۆى سەربەخۆ مامەلە لەگەڵ دەرەھە بكات، بەتايبەت لە پرسى رىكخراوانەكانى نەوت و گاز و كۆمپانىياگان و وەبەرھىنان و سەردانە فەرمىيەكانى بەرپرسانى ھەرىم بۆ دەرەھەو شۆوازي پىشوازيكردن لە بەرپرسانى بآلای و لاتانى بىنى، كە بە جۆرىك لە جۆرەكان ئەم مامەلەيەى ھەرىم بەغداى نىگەران كردووه، بووتە جىي ناكۆكى و مەلمانى، بەمەش ھەرىمى كوردستان لە پارادىبلۆماسىيە ھەنگاوى نا بۆ پرۆتۆدىبلۆماسىيى، واتە ھەنگاوى بۆ ئەوھى وەكو كيانىكى نىمچە سەربەخۆ مامەلەى دەرەھى بكات، ھەر بەو ئاراستەيەشدا ھەرىمى كوردستان لە خالىكى وەرچەرخانى گرنىگدا لە (۲۰۱۷/۹/۲۵) رىفراندۆمى لە سنورى ھەرىمى كوردستان و ناوچە جىناكۆكەكان ئەنجامدا، بەلام بەھوى چەندىن ھۆكارى نىوخۆيى و نوێدەولەتى نەيتوانى ئامانجەكانى بىنكىت و دەرەنجامەكانى پىچەوانە بوونەھو بوون بە ھۆكارى ئەوھى دۆخىكى ناھەموار لە روى دىبلۆماسىيەو روى لە ھەرىم بكات، بۆيە بەناچارى ھەرىم روى كردوھ پارادىبلۆماسى لە ئاستىكى ديارىكراودا (سالى ۲۰۱۷، ۲۰۲۸-۲۰۲۹)، چونكە كاردانەوھ ناوخۆيى و ھەرىمى و نوێدەولەتتەيەكان ھەرىمى كوردستانى خستە گىژاوى قوولەھو پاشەكشەيەكى گەورەى بەخۆيەو بىنى. لەوانە: ۱. ئەنجومەنى نوێنەرانى عىراق لە (۲۷ ئەيلولى ۲۰۱۷) دەستى سەرۆكەزىرانى و آلەكرد و رايىسپارد، كە ھىز لە كەركوك بآلۆھ پىنكات، ھەرەھا سەرۆكەزىرانى عىراقى ئەر كاتە (ھەيدەر عىبادى) رىفراندۆمەكەى بە ناسايى و نادەستورى وەسفرکرد و برىارىدا، كە گەشتە ئاسمانىيەكانى فرۆكەخانەكانى ھەرىم بوستىنرىن تا ئەر كاتەى ملكەچى دەسەلاتى حوكومەتى ئىتىحادى دەبن، ھەرەھا برىارىدا ھەموو سنورە ئاسمانى و وشكانىيەكانىش پىويستە بىنە ژىر دەسەلاتى حوكومەتى ئىتىحادىيەو. ھەرەھا پاش ئەوھى ھىزى پىشمەرگە، لە كاتى ھاتنى رىكخراوى (دەولەتى ئىسلامى) ناسراو بە (داعش) بۆ ناوچەكە، ھاتبوونە ناوچە جىناكۆكەكان و پارىزگار بىيان لەو ناوچانە دەكرد، لە (۱۶ ئۆكتۆبەرى ۲۰۱۷) ھىزەكانى سوپاى عىراق و (ھەشدى شەبى) ھاتنە ناوچەكەو دەسەلاتى خۆيان بەسەر كەركوك و ناوچە جىناكۆكەكانى تردا سەپاند. بەمەش نزىكەى نىوھى خاكى كوردستان، كە لە ژىر دەسەلاتى كردارى ھەرىمى كوردستاندا بوو، لەدەستدرا. لەسەر ئاستى دەرەھە (ھەرىمى و نوێدەولەتى)ش ھەرىمى كوردستان توشى گۆشەگىر بىيەك كرا، ئىران گەشتە ئاسمانىيەكانى بۆ فرۆكەخانەكانى ھەولئىرو سلیمانى راگرت (بەرزنجى، ۲۰۲۰، ۳۳۷- ۳۳۸). كار گەيشتە ئەوھى وەزارەتى دەرەھى و لاتە يەكگرتوومەكانى ئەمريكاش رايگەياند كە: "ئەر دان بە دەرەنجامى رىفراندۆمى ھەرىمى كوردستانى عىراقدا نائىت" (قناة بى بى سى عربىة، ۲۰۱۷، <http://www.bbc.com/arabic/middleeast-41450410>). ھەر لەو چوارچۆھەيدا سەرۆكى ھەرىمى كوردستان (مەسعود بارزانى) دەستى لەكار كىشايەھو دامەزرادى سەرۆكايەتى ھەرىمى سركرا و دەسەلاتەكانى بەسەر دامەزرادەكانى ترى ھەرىمدا دا بەشكران. لە رۆژ (۲۰ ئۆفەمبەرى

٢٠١٧) دادگای بالای فدرالی غیراقي بریاری نادهستوریوونی راپرسییهکهو هموو ئهو شوئنهوار و دهرنجانمانه‌ی دا، که ئییدهکه‌نوهه (<https://www.iraqfsc.iq/ethadai.php>). لای خویه سه‌رۆکی حکومهتی ههریمیش رایگه‌یاند، که ریز له بریاری دادگاکه ده‌گرن.

له‌دوای تاراده‌یهک ناساییبوونوه‌ی دۆخی ههریمی کوردستان و گفتوگو له‌سه‌ر هه‌ندیک پرسى تایبعت به دارایی و پئشمه‌رگه، له‌لایه‌ک و کرانه‌ی دوباره‌ی جموجۆلی دیپلۆماسی له‌گه‌ل ههریم به سه‌ردانی به‌رپرسیانی دهرموه بۆ ههریم بانگه‌ئیشته‌کردنی به‌رپرسیانی ههریم بۆ دهرموه، جۆریک له‌کرانه‌وه روویدا، که یارمه‌ئیده‌ربوون بۆ تئیه‌راندنی دۆخی ته‌نگ‌ژاوی دوای ریفرا‌ندۆم.

به‌گه‌شتی ههریمی کوردستان به‌ئه‌کته‌ریکی ناده‌وه‌ئیتی گرنه‌گ له‌رۆژه‌لانی ناوه‌راست هه‌ژمار ده‌کریت، به‌هه‌یه‌ی له‌رووی ئابوو‌ریه‌وه جئبایه‌خی کۆمپانیا زه‌ه‌لا‌حه جیهانییه‌کان بووه، چونکه ناوچه‌یه‌کی ئارامه بۆ وه‌به‌هه‌ن، به‌تایبعت به‌ به‌راورد به‌ ناوچه‌کانی تری عیراق، له‌رووی سه‌ربازی و لۆجستیکه‌وه له‌رووبه‌روو بوونوه‌ی ریکخراوی "ده‌وه‌ئیتی ئیسلامی" رۆئیکی کارای هه‌بوو و زۆرینه‌ی سه‌رکرده‌ سیاسی و سه‌ربازییه‌کانی و لاتانی هه‌یه‌مانی دژی "داعش" له‌ماوه‌ی جه‌نگه‌که‌دا سه‌ردانیان کردوو به‌بایه‌خه‌وه له‌رۆلی کوردیان روانیوه، ئه‌مه‌ وئیرای په‌وه‌ندییه‌ دهرمکیه‌کانی و بوونی کونسول و نئینه‌ری و لاتان ئی، به‌لام دواجار ههریمی کوردستان به‌شیکه له‌عیراق، له‌هه‌مانه‌کانیشدا گرفتی به‌دامه‌زراوه‌ییوون و گه‌نده‌لی و پئشێله‌کردنی مافه‌کانی مرۆف و نه‌بوونی یه‌که‌ریزی و کئشمه‌کئیش و جه‌مس‌ه‌گریی ههریمی و ئیوده‌وه‌ئیتی له‌لایه‌ک و ملامانی و ناکوکیه‌کانیشی له‌گه‌ل به‌غدا له‌لایه‌کی تره‌وه دهوریان داوه‌ نه‌یه‌نه‌ئیشه‌توووه و مه‌کو پئویسته‌ رۆلی خۆی به‌گه‌ریت.

٢-٢ کاریه‌گری پئشگه‌رمانه له‌ زمانی دیپلۆماسی ههریمی کوردستاندا

هه‌روه‌ک پئشته‌ر ئامازه‌ی بۆ کرا، یه‌که‌ک له‌ هۆکاره‌کانی به‌ده‌سته‌ئێنانی ئامانجه‌ نه‌ته‌وه‌یی و سیاسیی و ههریمیه‌کان له‌سه‌ر ئاستی نئوده‌وه‌ئیتی، چۆنئیتی به‌کاره‌نانی زمانه، که له‌ هه‌ردوو بواری زان ستی زمان و سیاسه‌تدا به‌ زمانی دیپلۆماسی ناسراوه، له‌م به‌شه‌دا به‌ شیکردنه‌وه‌ی وته‌ی به‌رپرسه‌ بالاکان له‌سه‌ر ئاستی به‌رپرسیاریتی ههریم و چیکردنی په‌وه‌ندیی دهرمکی، بۆ ئه‌م مه‌به‌سته‌ش هه‌ر یه‌ک له‌ وته‌ی پۆسته‌ بالاکانی سه‌رۆکی ههریمی کوردستان، جیگری سه‌رۆکی ههریمی کوردستان، سه‌رۆکی ئه‌نجومه‌نی وه‌زیرانی ههریمی کوردستان، سه‌رۆکی په‌له‌مانی کوردستان، به‌رپرسیارانی فه‌رمی له‌ ههریمی کوردستان له‌ سالی (٢٠١٥-٢٠٢٠) و هه‌رگه‌راوه‌ پۆسته‌کان کراوته‌ بنه‌مای جیاکردنه‌وه‌ی و هه‌چ‌ه‌پاره‌کان:

٢-٢-١ شیکاری چه‌شه‌نه‌کانی پئشگه‌رمانه له‌ ده‌قی گووته و هه‌رگه‌راوه‌کانی خاوه‌ن پۆسته‌ بالاکانی ههریمی کوردستاندا

نموونه‌ی ١. وته‌ی سه‌رۆکی ههریمی کوردستان (مه‌سه‌عود به‌رزانی)، له‌ (٢٠١٧) سه‌باره‌ت به‌ ریفرا‌ندۆم:

<https://www.youtube.com/watch?v=39aHJnZVbps>

١. "تو سه‌یری شوئیک نابینته‌وه‌ ناوی کوردستان بئیت، تو مه‌کو په‌رژینه‌ک نیه‌ نا، تو موعه‌رمزی بۆ هه‌موو شتیک بۆ باران بۆ باو به‌فر بۆ په‌لاماردانی حیوانات بۆ هه‌موو شتیک، به‌لام که سنورت بوو ئه‌و مه‌خته‌ هه‌زمه‌کی به‌رینه‌ یه‌ک به‌ خه‌نجه‌ر.. حوکمیکی باش دابنننن چ ده‌که‌ن بیکه‌ن..".

دروسته‌ی رسته‌ی لیکدراو، کۆدکردنی دوو کرداره‌ به‌هۆی ئامرازی به‌سته‌وه، به‌جۆریک ئامرازه‌کان وه‌ک پئشه‌کیه‌ک ناوه‌رۆکی رسته‌که‌ی له‌سه‌ر بونیاده‌نریت، Karttunen ئه‌و په‌رپرساره‌ ده‌کات که ئایا رسته‌ی لیکدراو هه‌لگه‌ری پئشگه‌رمانه‌یه، بۆ وه‌لامدانه‌وه‌ی ئه‌مه‌ش، کارتۆنین پئویایه، که پئویسته‌ درێژکراوه‌ی فۆرمی لۆجیکی رسته‌که‌ راست یاخود ره‌زامه‌ندانه‌ بئیت (Karttunen, 1974, 182-183)، هه‌روه‌ها ئامرازه‌کانیش گه‌رمانه‌ی پئشه‌کی دهرباره‌ی رسته‌ به‌ره‌مه‌ئینه‌راوه‌که به‌ وه‌رگه‌ر ده‌دن، به‌جۆریک ئه‌و فیچه‌رانه‌ی له‌ ئامرازه‌که‌دا هه‌لگه‌راوه‌وه به‌شیکه له‌ یادگه‌ی سیمانتیکی قسه‌که‌ر، نیشه‌نه‌ و اتاییه‌کانی هه‌ردوو رسته‌که‌ دیاریده‌کات، با په‌روانینه‌ نموونه‌ی (١) که له‌ دوو رسته‌ی لیکدراو پئشه‌توووه:

١.أ. "شوئیک نیه‌ ناوی کوردستان بئیت، په‌رژینه‌کت نیه‌ و موعه‌رمزی بۆ هه‌موو شتیک، بۆ باران بۆ باو به‌فر بۆ په‌لاماردانی حیوانات بۆ هه‌موو شتیک..".

ب. "به‌لام که سنوریکت بوو ئه‌و مه‌خته‌ هه‌زمه‌کی به‌رینه‌ یه‌ک به‌ خه‌نجه‌ر، .. حوکمیکی باش دابننن، چ ده‌که‌ن بیکه‌ن..".

هاوبهشیکر دنه مو دابهشکردنی دهسته لاتمه، بهدلتیاییهوه هس کاتیک به غداد نامادهبیت نیمه تیدهگهین، له حقیقهتی جیهان و ناوچهکه تیدهگهین...".

یهیک له تهکنیکهکانی رازیکردنی بهرامبر بهکار هینانی پیشگریمانهای لوجیکیه، هندیجار بههوی بهلگهو نارگیومینتهکان، هندیجاری دیکهش بههوی خستنهرووی نهجامهکهوه ناوهزی گوینگر رازیدمکرتیت، پیشگریمانهای سیمانتکی و پیشگریمانهای لوجیکی له بهیانکردنی راستهقینهدهاوبهشن، خالی جیاوازیبان له پیشگریمانهای لوجیکیدا پشت به پیشهکی و نارگیومینت دهبستیت، گرنگی هم تهکنیکه رازیکردنی هزره به هزر، لهکاتیکدا پیشگریمانهای سیمانتیکی پشت به کرۆکهواتاو پروپوزیشن و بههای راستی و راستهقینه دهبستیت، هرچی پیشگریمانهای پراگماتیکیه پشت به دوروبر دهبستیت، که پیشینهی وهرگر به دوروبره جیاوازمکانهوه گریدهداتمه بهمیش ناخپور/ دوینه به بهکار هینانی تهکنیکی پیشگریمانهای دهوانیت نامانجهکهی له رازیکردنی بهرامبر و نریککردنهو دا بپیکت.

له وهلامی پرسیاری (ثایا ريفراندوم هله بو؟)، مهسور بهرزانی دهقی (۲) دهردهبریت، راستهوخو ناشکرا وهلامهکه به نهخیر بهرجهستهدهکات و ناشکرا نهوه دهخاتهروو که ريفراندومهکه هله نهبوو، وهلامی ناشکرا بی گریوگوله و بو وهرگرتن و تیگهیشن ناسانه نهمش وادهکات سانایانه رمخنی لیبگیریت و دوروبیخاتمه له نامانجهکهی چونکه بهپتی (تیوری پهيوسته) خستنهرووی بابته پهيوستهدار بو وهرگر، به کاتیکي کم نامانجی تیگهیشن فراهمهدهکات، بهپچهوانهشوه (وهلامی ناشکرا) بهناچاری گوینگر دهخاتمه پروسهیکی لیکدانمهوه تیگهیشن نالوزمه، کاتی دهویت تا خاله پهيوستهدار که دهوزیتمه، بهمیش کهسی دیلوماتکار له ریگهی دهربرینی فورمیکي پرو چر و اتاوه دهوانیت له مهستهکهی نریکبیتمه مو پهيوهندهیکه پر چیر بکات، نا لیرهده نامازه به بوچوونی فینچ Finch دهمین، که پنیوایه دهکرتیت پیشگریمانهای وهک ستراتیزی نابوریکردنی زمان بهکاربهینریت، چونکه کاتیک ناخپور لهکاتی قسهکردندا، بو جهختکردنهوه دریزه به بابتهکهی دهوات، کاریگهی لهسه کهمکردنهوهی چیری پهيوهندهیکه دهبیت، هۆکاری نهمه تنها نهشارمزاپی له تهکنیکهکانی دهربریندا نییه، بهلکو لههمانکات بو پهینهبردی ناخپوریش بهچونتی دیزاینکردن و کودکردنی بیرمکانی دهگهیرتیهوه، گریمانهکردنی بری کوز انیاری دیار یکر او لهسه بنهمای بهشیک له کوز انیاری قسهکس، وادهکات نهگهی کورترکردنهوهی هبیت، هرچنده رادهی کورترکردنهوه مکش پشت بهو دوروبره دهبستیت که له پهيوهندهیکهده بشداره، بو نمونه بهپتی چهنهکانی پیشگریمانهای دهکرتیت بهپشتهستن به زانیاری پیشمخته به وشیهک یان رستهیهک مهستهکه چر بکرتیهوه نامانجهکه بیکت، لیرهده پرسیاری هلهبوونی ريفراندوم له وهلامیکي وهک (سکوتلهندا له پرسی ريفراندومدا جیاوونهمیان له بهریتانیا رمتکردهوه)، لهم وهلامهده به پیشگریمانهای دروستیهی و راستهقینه، هۆکاری رمتکردنهوهی ريفراندوم لهی ولاته پیچهوانهی نه هۆکارانیه که کوردستان قبولی ريفراندومیان پیکردوه، بهمیش ناوهینانی (سکوتلهندا) پیشگریمانهای راستهقینه به گوینگر دهوات و له ههمانکات کزی نه رووداوانهی لهخودا هلهگرتوه، که قسهکس پنیوایه وهرگریش دهوانیت، هر وهها له ریگهی دروستیهکی نریکردنی فراهنگیهوه پهيامهکه بهجوریک به گوینگر دهریت نهگس حکومتی به غداد کوردی پراویز نهخستاییهو بشداربوویه له دهسته لاتندا ريفراندومی بهنهجامهنگهیاندا.

پیشگریمانهای راستهقینه له دهقی (۲) دا، له هردوو دهربرای (۱۲) و (۲) دا، له ریگهی فورمی جهختیکردنهوه و ههستهبرینهوه هر وهک بهدلتیاییهوه، بهداخوه، به وهرگر دهگهینیت، چونکه هر رستهیهک له دواي فورمه ههستهبرهکانهوه دهربریت وهک راستی و راستهقینه دهریت به گوپی وهرگردا، هر وهک له (۱۲) دا ئوملکرداری بهدلتیاییهوه، جهخت له دهربرای دواتر دهکاتمهوه، که له نهجامی باوربوون به جیههچیکردنی دهستور بو پیکهومانهوهی کوردستان و عیراق، وایکردوه که داوای ريفراندوم بکرتیت، واته بهخشکی قسهکس نهوه دهردهبریت که هۆکاری ريفراندوم جیههچینهکردنی دهستور له لایهن عیراقهوه.

>> "هموو دهزانن که دهستوریک ههیه و له لایهن عیراقهوه جیههچینهکراوه".

له (۲) دا قسهکس بههوی فورمی ههستهبری (بهداخوه)، دهوانیت رستهی دواي نهوه وهک راستیهک دهربریت، نهمش دهبیت بهشیهیک بیت که ناراستهوخو قسهکس نهوه بدرکینیت که بوونی نهم حقیقهته لای بهرامبریش ههیه، کهلینی رستهی دواي وشه ههستهبری (بهداخوه) نهبوونی دروستیهکی پیشگریمانهای راستهقینهیه، بو نمونه فورمی ههستهبری (بهداخوه) بو زانین بیت یان بو کردیهیک؟ کامیان کاریگهیهکی زیاتره، ههمیشه مروف دهکوتیه ژیر کاریگهی نه گوزارشانیه هلهگری زانین و زانیارین، بو نمونه (بهداخوه، مهگس نیه نازانن به غداد هاوبهشی نیمه قبول نهبووه!) قسهکس له کودکردنی پیشگریمانهای وهادا بهرامبر دهخاته دۆخیکي شهرمزاریهوه، ناراستهوخو پهيامیکي بهپلار ناراستهی روظنامهنوسهکه

دهكات، بهو مهبستهی (ناكریت روژنامه نووس بیت ناگات له راستیهکی وهها نهیت)، بهلام له دهقی (ب2) دا ئاوه لكردارى (به داخوه) بو هلویتى به غاده نهك بو روژنامه نووسهكه، بویه ویرای كۆكردى پيشگریمانیهی ههجوون، قسهكه كارگر بییهکی ئهوتوی لهسهر بهرامهر دروسته کردوه.

بروانه جیاوازی پيشگریمانیهی ههجوونی ب2 و دهقی گریمانهاو

ب2 >> "هاو به شییك له نیوان عیراق و ههزیمدا ههجوو، كه عیراق قبولی هاو به شییكهی نه کرد."

دهقی گریمانهاو >> ئیوه دهزانن كه عیراق هاو به شیی ههزیمی قبول نه کرد

له پيشگریمانیهی (ب2) دا ههچ به خشكه بییهك له پشت فورمی پيشگریمانهاكهوه نییه، له پشت دهقی گریمانهاكهوه كهدا، خو لادانه له راستیهكان و پلاردانه له روژنامه نووسهكه.

نموونه 3:

<https://www.youtube.com/watch?v=hGFyM5XHz6>

كونگرهی روژنامهوانی (نیچرفان بهرزانی) سهروکی ئه كاتهی ئهجو مهنی وهزیرانی ههزیمی كوردستان و (ژان ئیف لۆدیان) - وهزیری دهرهوهی فهرهنا:

3. أ. "هیشتا ش عیراق و ههزیمی كوردستان پیوستی به پشتگیری فهرهنا و هاو پهیمانی نیودهولتهی ههیه."

3. ب. "جهنابی وهزیریش وهك دۆستیکى كوردستان روئیکى بهرچاوی له په ره پیدانی په یوه ندیبه كانمان له گهل فهرهنا گیراوه، ههه لهكاتیکدا كه وهزیری بهرگری بوو كه هات و سهردانی بهرهمانی شهركانی دژی داعشی کرد، ههه پيشتر و ئیشتا ش كه دوباره وهزیری دهرهوهیه سوپاسیان دهكهن كه تهریفی هیناوه."

نیچرفان بهرزانی له (ب3) دا به پيشگریمانیهی متبوو Potential Presupposing چهند پيشگریمانیهك دهخاتهروو، ههروهك پيشگریمانیهی دروستیهی و پيشگریمانیهی فهرهنگی.

پيشگریمانیهی دروستیهی:

>> "دۆخی سیاسیی عیراق و كوردستان شلوق و ناچگیره."

>> "دۆستایهتی له نیوان عیراق و ههزیمی كوردستاندا ههیه."

>> "فهرهنا زیاد له جارێك هاوكاریی كوردستان و عیراقی کردوه."

له پيشگریمانیهی دروستیهیدا، ریز بهندكردى وشهكان بهجوړیکه كه قسهكه وهك راستیهکی حاشالینهكراو بیدات به گوئی كوئیردا، دوینهر له (ب3) دا، به وشه (هیشتا) و مۆرفیمی سینتاكسی دووبار مكر دنهوه (ش) دهستپندهكات، ئه راستیه دهر كینیت كه پيشتر فهرهنا پشتگیری كوردستانی کردوه، چونكه ئهه فيچهره واتایهیهی له وشه (هیشتا) دا هه لگیراوه به تهها فيچهری كات نییه، بهلكو یان ئهه یان نهر یكر دنه به رستهی دواى خۆی یاخود بهردوامی و تهواونهبوونی رووداویكه، له (ب3) دا ئهه یان بهردوامی كاتی هاوكارییه، بویه له بهكار هینانی فورمیکى وهه هادا دوینهر له قسهكانی دواتریدا پیوست به دووبار مكر دنهوهی باسكردنی رووداوهكه ناكات، ههروهك Grundy 2000 ئهه یان بهه دهكات كه پيشگریمانیهی وهك كۆزانیاریهکی هههوهكهی هاو بهش وایه لای قسهكه، كه پیوست ناكات جهختی لایهكهوه، بهلام له كۆی لیدوانهكهی سهروکی ههزیمدا جهخت کردنهوه له دۆستایهتی و پیوستی پشتگیری کردنی فهرهنا ههیه، بو نمونه له (ب3) دا جارێك دیكه جهخت له دۆستایهتی و پشتگیری فهرهنا بو گهل كورد دهكاتوه.

پيشگريمانه‌ی فهرهنگی:

>> "فهر منسا دوستی كورده".

>> "ناسایشی عیراق و كوردستان له مهتر سیدایه و فهر منساو هاوپهیمانان رزگار كهری عیراق و كوردستان".

پيشگريمانه‌ی فهرهنگی، بهكار هینانی وشهیهكه كه بههوی چهكهكهیهوه زانیارییهکی پيشینه دهربریت، بهجۆرێك وشه بهكار هینراوهكه نامازه به واتایهکی دهرنهر او ی زانیارییه پيشینهكه بدات، وشه‌ی فهرهنگی (پشتگیریکردن)، بههوییهوه نهو مههسته دهردهریت كه فهر منسا دوست و فریادهرسی كوردستان و عیراقه.

دوینهر له رسته‌ی (3ب) له ریگه‌ی پيشگريمانه‌ی ههجوونهوه (جهنابی و مزیر)، جهخت له پهوهندی دوستایهتی تاكه كهسی ژان ئیف لۆدیان دهكاتهوه كه بههوی پۆستهكهیهوه توانویتی پشتگیری كهسهكانی كورد بكات، بهكار هینانی ئهم پيشگريمانه‌یه له پهوهندی دیبلۆماسی و بهیپی دهووبهره دیاریكراوهكه بۆ. پيشاندانی راده‌ی نزیکي ههردوو لایهن، ب. بهكار هینانی ناوهكه بۆ پيشاندانی هیز لهسه‌ر ناستی نیوده‌لته‌ی، ت. راکیشانی سۆزی هاو زمان و لایهنگانی ناو بهكار هیراو بۆ لایه‌ی بهكار هینهر.

نمونه‌ی ژماره (4)

<https://www.youtube.com/watch?v=CsdpEAp0MQw>

4. گوتاری (قوباد تاله‌بانی) جیگری سه‌رۆکی ئه‌و کاته‌ی نه‌جومه‌نی و مزیرانی ههریمی كوردستان له سمیناری ئابووری كوردستان و نه‌مریکا:

"ئیمه هه‌میشه نه‌مریکمان وهك هاوپهیمانکی ستراتیژی وه‌سفر دووه، وه خوش‌آیشین كه نه‌مرو ئیمه دوستیکمان هه‌یه له کاتیکدا كه تووشی ئهم هه‌موو کیشانه بوینه كه دوستیکمان هه‌بیت وهك نه‌مریکا كه بتوانیت سیاسیهن ئابووریه‌ن، سه‌ربازیهن له رووی تریشه‌وه پشتوپه‌نمان بن هاوکارمان بن و هاوپهیمانمان بن وه ئیمه نابیت دهووری ولایه‌ته په‌گرتوووه‌کانی نه‌مریکمان له‌بیر چیت، نهك له میژووی خو‌مان نهك له نه‌مروش وه نه‌و دهر فته‌ی كه دراوه به ههریمی كوردستان نه‌و گه‌شه‌پیدان و په‌ر هیدان به‌خوومبیینیت، به‌ی رزگار کردنی عیراق كه پشتکی شیری نه‌و نه‌ر كه به نه‌مریکا سپیر درا نه‌هه‌هاته‌ی".

لغسن 2003 و هه‌ها نامازه به پيشگريمانه دهکات، كه واتایه‌کی شاروه‌ی هه‌یه قسه‌کهر/ نووسهر وهك نه‌و راستیه گريمانه‌ی دهکات، كه لای گو‌یگر/ خوینهر زانراو بیت، بۆیه له‌رووی زاراو هه‌یهوه پيشگريمانه پتر مه‌رجه‌کان ده‌گرتیهوه، به‌كار هینهرانی گريمانه‌کانی زمان، به شاراو هه‌ی نهك به‌روونی بانگه‌شه‌ی بۆ دهکات (45 : Levinson, 2003)، نه‌مه‌ش هیزی قسه‌کردن له راکیشانی كه‌سی به‌رامبه‌ر به‌رجه‌سته‌دهکات، له‌سه‌ر نه‌م به‌مه‌یه ده‌قی (4) راستی له په‌وهندی نه‌مریکا وه‌ریم به‌روونی و ناشکرایی خراوته‌روو، دوینهر له به‌رجه‌سته‌کردنی رۆلی نه‌مریکا سه‌باره‌ت به هاوکاریکردنی كوردستان، وه‌ها وه‌سفی دهکات كه هه‌و آێك بدات به وه‌رگر، نهك به‌و شیوه‌یه‌ی كه وه‌رگر خو‌ی نه‌و حه‌قیقه‌ته‌ی لاییت، گرنگی پيشگريمانه‌ش له زمانی دیبلۆماسیدا نه‌مه‌یه، زانیاریه‌ك وهك بوونی راستی و راسته‌قیه‌ی لای وه‌رگر جه‌خلیکرتیهوه، هه‌روه‌ك دوینهر له ده‌قی (4) دا به ده‌ستیکردنی پيشگريمانه‌ی (له‌بیر نه‌چیت)، وهك حه‌قیقه‌تیکی نیو هزری گو‌یگران دوستایه‌تی و هاوکاریکردنی نه‌مریکا بۆ ههریمی كوردستان بیره‌دخاتهوه، چه‌مکی (بیر خسته‌نه‌وه) له فهرهنگی كوردیدا هه‌لگری دوو واتایه، له‌سه‌ر ناستی سیمانتيك واتای له‌بیر چوونه‌وه‌ی زانیاریه‌ك له‌خو‌ده‌گرتیت، واته زانیاریه‌كه له یادگه‌ی كه‌سه‌کدا هه‌یه، گو‌یگر پویستی به‌كۆدیکه بۆ چالاكکردنه‌وه‌ی زانیاریه‌كه، له‌سه‌ر ناستی پراگماتيک و واتایه‌کی شاروه‌ی هه‌یه، كه مه‌به‌ست گو‌ی-لی‌خلافاندنی نه‌و بره زانیاریه‌یه كه تاك هه‌مه‌به‌ر به‌بابه‌تيك، شتيك یان روداویك هه‌به‌تی، قسه‌کهر ده‌به‌وتیت ناگادار بیکاته‌وه، به واته جۆرێك له ناگادارکردنه‌وه‌ی به‌رامبه‌ره، یاخود جۆرێك له (به‌چاودادانه‌وه)، لێره‌دا مه‌به‌سته‌كه له سه‌له‌هیدا ده‌گه‌یه‌رنیت، له (4) دا به‌یپی ده‌ووبه‌ری ده‌قه‌كه وشه‌ی <بیر خسته‌نه‌وه>، به هه‌ردوو چه‌مکی سیمانتيکی و پراگماتيکی به‌كار هینراوه، بۆ لایهنگران پيشگريمانه‌ی سیمانتيکیه‌و بۆ نه‌یارانی نه‌مریکا پيشگريمانه‌ی پراگماتيکیه‌، بۆیه دوینهر له رسته‌ی هه‌لبه‌ژێر دا‌هاتوو‌مه‌کی ده‌قی (4) دا توانویتی ئامانجی په‌یامه‌كه بپیکیت.

راسته‌خوی له‌سه‌ر و مرگه‌هه‌یه، له‌گه‌له‌ه‌ه‌شدا هه‌ر دوو چه‌شنى پێشگریمانەى فه‌ره‌نگى و دروس‌ته‌یى به‌ رێژمه‌یه‌كى زۆر كه‌م و له‌ هه‌مانكات كه‌م-به‌هايانه‌ به‌كار هاتوون، به‌ده‌ره‌له‌وه‌ش پێشگریمانەى لۆجىكه‌ى كه‌ له‌سه‌ر بنه‌ماى نارگيو مینت و پێشه‌كى و نه‌نجام كۆده‌كریت، جگه‌له‌وه‌ى كه‌م بايه‌خى پێدراوه‌، نارگيو مینت لواز خراوته‌روو، نه‌مه‌ش وه‌هاى كردووه‌ نه‌توانریت نه‌نجامك ده‌سته‌به‌ر بكریت كه‌ ته‌واو هه‌زرى و مرگه‌ رازىبكات.

ده‌ره‌نه‌نجام

به‌هه‌زترين چه‌كه‌ى ديبلماتكار زمانه‌كه‌يه‌تى، به‌شى سه‌ره‌كه‌ى كارى ديبلماتكارو هونه‌ر مه‌كەشى له‌ شىوازى به‌كار هه‌ينانى زمانه‌كه‌يدا به‌رجه‌سته‌ ده‌بیت و ناستى سه‌ر كه‌وتنى له‌ گه‌ياندى په‌يامه‌كانيدا به‌ شىوازى كارى گه‌ر، به‌سه‌راوته‌وه‌ به‌ شىوازى به‌كار هه‌ينانى زمانه‌كه‌ى؛ له‌و نيوه‌ده‌دا پێشگریمانەى رۆلى سه‌ره‌كه‌ى ده‌گه‌ریت. لێر وه‌ نه‌م توێژينه‌وه‌يه‌ راستى و دروستى گه‌ریمانە دوو سه‌ره‌كه‌ى سه‌لماندووه‌، به‌جۆر كه‌ كارى گه‌رى پێشگریمانە ده‌كه‌وتنه‌ سه‌ر چه‌ونه‌تى ديزاين كردنى زانيارى پێشوخته‌؛ خو نه‌گه‌ر به‌ ئاراسته‌ى به‌دیه‌ينانى ئامانجه‌كانى ديبلماتكار بێت، ئه‌وا كارى گه‌رى ئه‌رێنى ده‌بیت، ئه‌گه‌ر ئه‌وه‌ ئه‌وا ده‌ره‌نجامه‌كه‌ پێچه‌وانه‌ ده‌بیته‌وه‌. سه‌بارت به‌ هه‌ر ئه‌مى كوردستانى نه‌نجامى توێژينه‌وه‌كه‌ به‌ دوو خال به‌رجه‌سته‌ده‌كه‌ين:

1. به‌ گوێگرتن له‌ ته‌واوى گوته‌ى خاوه‌ن-پۆسته‌ بالاکانى هه‌ر ئه‌مى كوردستان له‌ لێدوانى نيوه‌ده‌له‌ته‌يداو به‌پێى ئه‌و ده‌قانه‌ى كه‌ و مرگه‌راون، زمانى ديبلماسى له‌ دروست كردنى په‌يوه‌نديه‌كاندا، زمانى كه‌ هه‌والبى و گه‌ره‌وه‌يه‌يه‌، له‌ شىوه‌ى زانيارى پێشگران و درێژه‌پێدان و دوباره‌كردنه‌وه‌ى زانيارى به‌هه‌مه‌، له‌مه‌دا ئه‌م لێكه‌وتنه‌يه‌ لێده‌كه‌وتنه‌وه‌، كه‌ گوێگه‌ر وه‌ك تاكىكى ناناگا هه‌ژمار بكریت، نه‌مه‌ش كاردانه‌وه‌ى نه‌رێنى له‌سه‌ر ده‌روونى به‌رامبه‌ر ده‌بیت، به‌جۆر كه‌ له‌به‌ر ئه‌وه‌ى له‌رووى سايبكۆلۆجيه‌وه‌ ئاماده‌بكات بۆ مرگه‌رتن و رازىكردنى به‌ ئامانجه‌كه‌ى، دوچارى دوردونگى و بيزارى ده‌كه‌وه‌وه‌ دوور ده‌خاته‌وه‌ له‌ ئامانجه‌كه‌ى.

2. زمانى ديبلماسى به‌رپرسانى هه‌ر ئه‌مى كوردستان، به‌پێى ئه‌م نمونه‌نه‌ى شروقه‌كراون له‌م توێژينه‌وه‌يه‌داو په‌يوه‌ست به‌ كاتى و مرگه‌رتنى گوته‌كانه‌وه‌، كه‌ تايه‌ت بوو به‌ ريفراندۆم، به‌گه‌شتى دركردن به‌ هه‌له‌پنجاندن و به‌كار هه‌ينانى ته‌كنىكه‌كانى پێشگریمانەى پراگماتىكى، ته‌يدا لواز، كه‌ بنه‌مايه‌كه‌ى به‌هه‌زه‌ بۆ دروست كردنى په‌يوه‌نديه‌كان، به‌لكو به‌پێى ئه‌م نمونه‌نه‌ى كه‌ خراوته‌روو، كه‌مترين بنه‌ماى پێشگریمانە له‌ ئاراسته‌كردنى په‌يامه‌كانيدا به‌كار هاتووه‌، نه‌مه‌ش جه‌خت له‌ خالى (1) ده‌كاته‌وه‌، كه‌ لوازى زمانى ديبلماسى، هه‌ركه‌ر كه‌ بووه‌ بۆ سستى په‌يوه‌نديه‌ ديبلماسيه‌كان په‌يوه‌ست به‌ خواسته‌كانى هه‌ر ئه‌مى كوردستانه‌وه‌، هه‌روه‌ك فه‌راهه‌مه‌بوونى به‌ر نه‌نجامى ئه‌رێنىانه‌ى ريفراندۆم -به‌دیه‌يكيدا- نمونه‌ى به‌رجه‌سته‌ى ئه‌م لوازى په‌يوه‌نديه‌يه‌ سوود و نه‌گه‌رتنه‌ له‌ پێشگریمانە به‌شىوازى دروست.

له‌ كۆتاييدا ده‌لێين: ئه‌م باسه‌ باسنى فراوان و فره‌هه‌ندو پێويستى به‌ توێژينه‌وه‌ به‌واداچوونى زياتر هه‌يه‌، چونكه‌ ديبلماسى و زمان دوانه‌يه‌كى لێدانه‌راو پێويستن بۆ يه‌كترى، به‌لام ئه‌م باسه‌ له‌رووى نه‌كاديميه‌وه‌ ئاورى لێنه‌راوته‌وه‌، بۆيه‌ چه‌ندين بابته‌ى گه‌رنكى تر هه‌يه‌ له‌م بوارددا پێويسته‌ توژمه‌ران قه‌له‌مى خويانى ته‌يدا تاو به‌دن و ئه‌و بۆشايه‌ له‌م بوارددا، به‌تايه‌ت له‌ هه‌ر ئه‌مى كوردستان، پركه‌نه‌وه‌.

راسپارده

ئهم توێژينه‌وه‌يه‌، چه‌ند راسپارده‌يه‌كى پێويست ده‌خاته‌ به‌رده‌م لايه‌نه‌ په‌يوه‌نديدار مه‌كان:

1. حوكومه‌ت و په‌رله‌مان: پێويسته‌ خولى تايه‌ت له‌مه‌ر زمانى ديبلماسى و شىوازى دروست و كارى گه‌رى به‌كار هه‌ينانى بۆ به‌رپرسان به‌گه‌شتى و ديبلماتكاران به‌ تايه‌تى بكاته‌وه‌و بايه‌خى شايسته‌ى پێدات، دامه‌زراوه‌و ستافى كاراو كارامه‌ بۆ ئه‌و مه‌به‌سته‌ بنايتن. په‌رله‌مانيش له‌و كاردا به‌ ده‌ركردنى ياسا و به‌رپارى پێويست هاوكارو هه‌ماهه‌نگيت، به‌تايه‌ت له‌ ديارىكردنى مه‌رج و پيداويستيه‌ زمانيه‌كانى ئه‌و كه‌سانه‌ى ده‌چه‌ نيو سلكى دېلماسيه‌وه‌، ياخود ده‌بنه‌ ته‌به‌ژى حوكومه‌ت و ده‌زگا فه‌رميه‌كان، ئه‌مه‌ و پراى و گه‌رنگيان به‌ زمانى ديبلماسيه‌ په‌رله‌مانتاران.
2. زانكوو دامه‌زراوه‌ زانستى و نه‌كاديميه‌كان: به‌تايه‌ت به‌شه‌كانى زانستى ديبلماسى و سياسه‌ت و په‌يوه‌نديه‌ نيوه‌له‌ته‌يه‌كان و زمان، گه‌رنكى به‌ خوێندنى وانه‌ى زمانى ديبلماسى به‌ده‌ن، به‌جۆر كه‌ به‌هه‌وه‌ هه‌زرى خوێندكار به‌ بنه‌ماكانى زمانى ديبلماسى له‌سه‌ر ناستى سيمانتيكس و پراگماتيكس تير بكریت، كه‌ يه‌كه‌كه‌ له‌ بواردكانى ئه‌م ناسته‌ش پێشگریمانە به‌ لايه‌كه‌ ديكه‌و خولى

- Balogun, Sarah and Murana, Muniru Oladayo. (2018). Language in Political Discourse: A Pragmatic Study of Presupposition and Politeness in The Inaugural Speech of President Donald Trump. *Bulletin of Advanced English Studies*, Vol.1, No.1, 64-76. On: <https://www.refaad.com/Files/BAES/BAES-1-1-6.pdf>
- Bekalu, Mesfin Awoke. (2006). Presupposition in News Discourse, *Discourse & Society*. Vol.17, No.2, 147-172. On: https://www.researchgate.net/publication/230688834_Presupposition_in_news_discourse
- Burhanudee, Hafriza. (2006). Diplomatic Language: An Insight from Speeches Used in International Diplomacy. *Akademika*, Vol.67, No.1, 337-51. on: <http://ejournal.ukm.my/akademika/article/view/2905/3969>
- Chapman, Siobhan. (2013). *Pragmatics*. New York, palgrave.
- Chen, Chen and Yan, Lei. (2017). A Study of Pragmatic Vagueness in Diplomatic Language from the Perspective of Adaptation Theory. 3rd International Conference on Humanity and Social Science (ICHSS 2017), 132-136. on: <https://tinyurl.com/y5wmeheg>
- El-Dessouki, A. (2015). Structural Contexts and Paradiplomacy of Iraqi Kurdistan. Available at:
- Guswita, Khairani Ade and Widodo, Pratomo. (2019). presupposition triggers in the Washington Post and Los Angeles Times online news *LINGUA*, Vol.16, No. 1,2. 25-35.
- Hasta, Abni Sintia and Marlina, Leni. (2018). presupposition Triggers of Israeli-Palestinian News Found in Online AL-Jazeera and Fox News. *E-Journal of English Language and Literature*, Vol. 7, No.1. 61-73. On: <http://ejournal.unp.ac.id/index.php/ell/article/view/9252><http://www.feps.edu.eg/ar/publication/s/nahda/vol13/issue2/Ayman%20desouky.pd>(Accessed: 11/7/2015).
- Hussein, Ahmed Sultan and Zaidan, Tayseer Bashar. (2017). A Pragmatic Analysis of Presuppositions in Web- based Political Advertisements (presupposition, advertising, political). *Mustansiriyah Journal of Arts*, Al-Mustansyriah University, Issue 76, 21-8.
- Kelly, M. The Kurdish. (2010). Regional Constitutional within the Framework of the Iraqi Federal Constitution: A Struggle for Sovereignty, Oil, Ethnic, Identity, and the Prospects for a Reverse Supremacy Clause. *Penn State Law Review*, 114 (3), pp. 707-771.
- Khalili, Emad. (2018). Pragmatic Analysis of Political Speech: Analysis of Presuppositions Used in President Rouhani's Speech in 73th Session of the United Nations General Assembly Annual General Debate. *International Conference on Research in Behavioral Science & Humanities*, Vienna-Austria, 19 October 2018, pp.318-332. On: <https://www.civilica.com/p/70508>
- Kurbalija, J. and Slavik, H. Stanko Nick. *Language and Diplomacy* (Ed.). (2001).
- Levenson. (1983). *Pragmatics*. London. Cambridge University Press.

- Mansour, R. Diplomacy for Survival. (2015). Available at: <http://www.iraqstudies.com/iraq3.pd>(Accessed: 13/7/2015).
- Marbun, Riva Right and Pasaribu, Tiara and Pasaribu, Donna. An Analysis of Presupposition on President Barack Obama’s Speech, on: <https://tinyurl.com/y5a2uhss>
- Melikyan, Ruzanna. (2017). Vagueness as An Instrument of The Diplomatic Language. OSUR LԵԶՈՒՆԵՐԸ ԲԱՐՁՐԱԳՈՒՅՆ ԳՊՐՈՑՈՒՄ (FOREIGN LANGUAGES IN HIGHER SCHOOL). 1(22). 27-33. On: <http://www.yasu.am/files/VAGUENESS.pdf>
- Mohammed, H. K. (2010). Paradiplomacy of regional governments in international relation: Iraqi Kurdistan as a case study 2003-2009, MA dissertation, Dept. of Politics and International Relations, University of Kurdistan.
- Muhi, Thulfiqar Hussein. (2012). Presupposition Making as Truth Seeking Technique: A Pragmatic Approach to Investigation Discourse. Mustansiriyah Journal of Arts, Al-Mustansyriyah University, Issue 58, 1-24.
- Oktoma, Erwin and Mardiyono, Styfanus. (2013). The analysis of presupposition in the short stories of silvester goridus sukur. English Review: Journal of English Education, Vol.2, Issue 1, pp.73-83
- Pokhrel, Surendra. (2020). Diplomatic Language: An Analysis of Salutations from Speeches used in International Diplomacy. Journal of International affairs. Vol. 3, 180-193. on: <https://www.nepjol.info/index.php/joia/article/view/29094>
- Puksi, Faisal Fahdian. (2018). Presupposition contributions in stand-up comedy (Discourse analysis of Raditya Dika’s stand-up comedy on youtube). Journal of Applied Studies in Language, Vol.2 Issue 2, pp.135—143. On: <http://ojs.pnb.ac.id/index.php/JASL/article/download/1056/869/>
- Salih, Dana Ali and Najmalddin, Bakhan Ako. (2016). Paradiplomacy of the Kurdistan Region after 2003; present and future, University of Kirkuk, Iraq, Journal of Law for legal and Political Science, College of Law, Vol: 5, part: 2, Numb: 18. 475-534.
- TOPALA, Raluca–Maria. (2014). Morphological Characteristics of the Diplomatic Language, within: Michaela PRAISLER (Ed.). Cultural Intertexts, Journal of Literature, Cultural Studies and Linguistics, Year 1 Vol. 1-2. on: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=585812>
- Tyler, Stephen A. (1978). The Said and the Unsaid: Mind, Meaning, Culture. New York: Harcourt Academic Press.
- Xiao, Han and LI, LEI. (2020). Pragmatic approach to determiners in diplomatic language. International Journal of Arts and Social Science, Vol.3 Issue 3, 49-60. On: <https://www.ijassjournal.com/2020/V3I3/41465751891.pdf>
- Yale, Gorge. (1996). Pragmatics. New York Oxford University Press. Available on: <https://tinyurl.com/y58cyb3g> .

